

การก่อตัวของกลุ่มทุนการเมืองในกระแสการพัฒนาภาคเหนือ*

ชัยพงษ์ สำเนียง**

(วันรับบทความ: 10 กันยายน 2563/ วันแก้ไขบทความ: 5 มีนาคม 2564/ วันตอบรับบทความ: 9 มีนาคม 2564)

บทคัดย่อ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาเกิดความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมไทยในหลายมิติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพ และวิถีชีวิต ส่งผลให้เกิดคนชนบทแบบใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจโลก ชนบทและคนชนบทไม่ได้โดดเดี่ยวจากสังคมโดยรอบ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดังกล่าวทำให้การดำเนินชีวิตของคนในชนบทเปลี่ยนไปในหลายมิติ ยังส่งผลให้เกิดการผลิตสร้างตัวตน อารมณ์ความรู้สึกเกิดความนึกฝันถึงชีวิตของคนชนบทใหม่ที่ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป คนชนบทได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะผ่าน “การเลือกตั้ง” เพราะมีนัยสำคัญต่อการกำหนด “นโยบายสาธารณะ” เขาเหล่านั้นได้เข้าสู่พื้นที่ทางการเมืองในฐานะผู้ประกอบการทางการเมืองที่กระตือรือร้น ภายใต้การสร้างความสัมพันธ์ที่หลากหลายเพื่อต่อรองกับรัฐและทุนแบบใหม่ บทความนี้มุ่งทำความเข้าใจว่าอำนาจทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมืองของผู้กระทำการทางการเมือง ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาการเมืองเชิงโครงสร้างเชิงสถาบันเพราะการมองการเมืองในทำนองนั้น ส่งผลให้การเมืองขาดมิติที่หลากหลาย นำมาสู่มายาคติและตกอยู่ภายใต้กับดักคู่ตรงข้ามที่ไม่สามารถอธิบายการเมืองอย่างรอบด้าน ส่วนการให้ความสนใจปฏิบัติการของปัจเจกในชีวิตประจำวันที่ปรับเปลี่ยนนิยามความหมาย อารมณ์ความรู้สึกและสำนึกทางการเมือง จะช่วยให้เข้าใจปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในอีกมิติหนึ่ง

คำสำคัญ: การเลือกตั้ง/ ชีวิตประจำวัน/ อำนาจทางการเมือง

* บทความนี้ได้รับการสนับสนุนจาก โครงการวิจัยชุด “ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยในปรัศรัศนัศรประวัติศาสตรั” ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ระหว่างปี 2558-2562 ในครั้งนี้ผู้เขียนขอขอบคุณ อ.ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร ที่ให้โอกาสร่วมทีมวิจัย รศ.ดร. ไชยันต์ รัชชกุล ศ.ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ “ครู” ผู้อาทรในทุกวาระและโอกาส ร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุยอย่างเท่าเทียม ศ.ดร.มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด ที่ให้โอกาสในการทำงาน รวมถึงให้มีโอกาสเปิดโลกทัศน์ในหลายวาระหลายโอกาส ขอขอบคุณ อ.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ที่ให้คำแนะนำและแลกเปลี่ยน อ.เดช บุญนา อ.ธีรวัฒน์ ณ ป้อมเพชร์ อ.สศชัฒน์ ชัยประสาธน์ รวมถึงพี่ ๆ น้อง ๆ ร่วมทีมวิจัยทุกท่าน ที่ให้ข้อเสนอแนะและถกเถียง โดยเฉพาะนุ่น แก้ม ผ่น ที่คอยประสานงานและจัดการธุระต่าง ๆ ให้ ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลหลาย ๆ ท่าน ป้ากวาง เจียบ ที่ช่วยอ่านและให้ข้อเสนอแนะในเบื้องต้น ขอขอบคุณ เชิด ขอขอบคุณมิตรสหาย ใน “วง” แก่ง กุ้ง ป้ากวาง ป้านาย ป้าเจียบ พี่จิ อารัม บอล เมย์ แจ้ ก้อย เอิร์ท ต้น พนา ปอม บอม เก่ พี่เนตร อ.แก่ง ท้ายสุดที่ให้ความรู้และความบันเทิงในหลายวาระ/หลายโอกาส

** อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตรั มหาวิทยาลัยนเรศวร

The Formation of Political Capital Group in the Development of the Northern Thailand

Chaipong Samneang^{*}

(Received Date : September 10 , 2020, Revised Date : March 5, 2021, Accepted Date : March 9, 2021)

Abstract

During the past decades, there has been change in Thailand's social structure in many aspects, economy, occupation, and way of life. This has consequently brought about a new type of rural people which corresponds with the world's transformation of economic structure. Hence, people in rural areas do not live separately from a whole society. Such transformation has not only shaped a lifestyle but has also constructed identity, emotion, and desire of people in rural areas which have never been the same. People have taken part in the politics through "election" since it is a significant mechanism to direct the "public policy". They have entered to a political sphere as politic agents enthusiastically under diverse forms of relationships in order to negotiate with state as well as new forms of capital. This paper aims to examine the politics and political mobilization of political actors which is different from the study on the politics in institutional-structural perspective. The institutional-structural perspective has overshadowed multidimensional characters of the politics and has led to a myth and a trap of the binary opposition that obstructs an understanding about the politics in a thorough way. An approach to pay attention to practice of individual in everyday life, the ways she/he defines, feels and conceive the politics, shall help us to understand power relation in other dimensions.

Keywords: Election/ Way of Life/ Examine the Politics

^{*} Lecturer of Department of History, Faculty of Social Sciences, Naresuan University

บทนำ: ประวัติศาสตร์กลุ่มทุนการเมืองในภาคเหนือของประเทศไทย

การเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์เพื่อนเอาตัวรอดภายใต้การเปลี่ยนแปลงของธุรกิจในยุคโลกาภิวัตน์ และความผันผวนของเศรษฐกิจโลก ภายใต้การร่วมมือระหว่างผู้นำในท้องถิ่น รัฐ และกลุ่มทุนเพื่อขยายฐานทางธุรกิจทั้งด้านมืดและด้านสว่าง โดยนายทุนไทยมีลักษณะเฉพาะ ที่อาศัยการสนับสนุนโอบอุ้มจากรัฐ สะสมทุนและขยายกิจการจนเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งธุรกิจแต่ละชนิดเกิดภายใต้เงื่อนไขและบริบทของประวัติศาสตร์ที่มีทั้งรุ่งโรจน์และล่มสลายแตกต่างกันไป (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2549; ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคีต พิริยะรังสรรค์, 2535) การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ทางธุรกิจและการล่มสลายของธุรกิจในแต่ละแบบ เกิดจากบริบทของเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป น่าสนใจว่าภายใต้การปรับเปลี่ยนกลุ่มทุนแต่ละประเภทอาศัยกลยุทธ์อย่างไรในการขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจอยู่รอดทั้งด้านการลงทุนและการบริหารจัดการ

อย่างไรก็ตาม การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจส่วนใหญ่¹ พบว่ามีการศึกษาหรือให้ความสนใจนายทุนส่วนภูมิภาคไม่มากนัก อยู่ในวงที่จำกัด ในที่นี้ผู้เขียนสนใจการก่อตัวของกลุ่มทุนในภาคเหนือ แม้ว่าจะมีงานศึกษาอยู่บ้างเช่นงานของ ชูลิทธิ์ ชูชาติ (2523) ที่อธิบายเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคเหนือ การก่อตัวของนายทุนภาคเหนือผ่านการค้าขายข้ามแดนในกรณีของพ่อค้าวัวต่างและการปรับเปลี่ยนมาเป็นการค้าทางเรือ (ชูลิทธิ์ ชูชาติ, 2525, 2549; ปลายอ้อ ชนชนนท์, 2530) อธิบายการก่อตัวของกลุ่มทุนในเชียงใหม่ เช่น ตระกูลชุตินา นิมมานเหมินทร์ ตันตรานนท์ ฯลฯ งานทั้งสองชิ้นเป็นการศึกษากลุ่มทุนในเชียงใหม่ แต่ไม่เห็นพลวัตของเศรษฐกิจในพื้นที่อื่น ๆ ในภาคเหนือ ซึ่งมีบริบทของการเติบโตของกลุ่มทุนที่แตกต่างจากเชียงใหม่ทั้งในแง่พื้นที่และขนาดของธุรกิจ แม้ภายหลังงานของ เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (2552) จะศึกษากลุ่มทุนเพิ่มเติม แต่ก็จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่ของเชียงใหม่เท่านั้น หรือแม้แต่งานของ วศิน ปัญญาวุธตระกูล (2542) ก็ศึกษาการก่อตัวของกลุ่มทุนเฉพาะพื้นที่จังหวัดลำปาง แต่งานทั้งหมดนอกจากศึกษาพื้นที่ที่จำกัดแล้ว ยังมีพรหมแดนความรู้อยู่ในทศวรรษ 2530 ยกเว้นงานของ เวียงรัฐ (2552) ทำให้ความเข้าใจบทบาทของกลุ่มทุนในภาคเหนือจำกัดอย่างมาก และไม่อาจเข้าใจความแตกต่างของกลุ่มทุนในพื้นที่อื่น ๆ และการปรับตัวของกลุ่มทุนในปัจจุบันได้ ภายใต้ความเชื่อที่ว่ากระแสสมทุน หรือการก่อตัวของทุนเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หรือความเป็นสมัยใหม่อย่างเดียว (ดูงานของ รัตนพร เศรษฐกุล, 2546; อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2534) โดยละเลยลักษณะเฉพาะทางเศรษฐกิจของสังคมไทยที่มีวัฒนธรรมเฉพาะกำกับการดำเนินการทางธุรกิจ (ดูเพิ่มใน, Barth 1968) ที่อยู่ภายใต้การร่วมมือโอบอุ้มของรัฐและกลุ่มอิทธิพล ทำให้ไม่เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจอย่างรอบด้านเท่าที่ควร

นอกจากนี้การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ กระแสหนึ่งที่ได้รับความสนใจในช่วงทศวรรษ 2520 คือ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยและประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้านของภูมิภาคต่าง ๆ ปรากฏในงานของอาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ (2527, 2529, 2544, 2547, 2553) ที่ใช้ความคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวคิดในการศึกษา เป็นสกุลความคิดหนึ่งที่ทำให้ความสนใจต่อ

¹ ความสนใจในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่เน้นที่กลุ่มทุน เพื่อให้เข้าใจว่าการสะสมทุนในแต่ละยุคแต่ละสมัยมีบริบทที่แตกต่างกันภายใต้เงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป

“ชาวบ้าน” มากกว่ากลุ่มทุน งานส่วนใหญ่พบว่าชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นโดยไม่ได้พึ่งพาปัจจัยการดำรงชีวิตจากภายนอกชุมชนและต่อต้านรัฐ แต่รัฐและความทันสมัย (สมัยใหม่) เข้ามา ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ งานกลุ่มนี้ศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอย่างกว้างขวางแต่ก็ละเลยการศึกษาการก่อตัวของกลุ่มทุนท้องถิ่น เพราะเชื่อว่าชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งแท้จริงแล้วชาวบ้านมิได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2539) แม้ว่าตอนหลังงานของอาจารย์ฉัตรทิพย์ จะขยายขอบเขตการอธิบายให้รอบด้านมากขึ้น รวมถึงเปรียบเทียบกับสังคมอื่น ๆ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2553) แต่ก็ไม่ให้ความสนใจต่อการสะสมทุนของนายทุนมากนัก การศึกษาการก่อตัวของกลุ่มทุนในครั้งนี้อาจช่วยเติมเต็มในส่วนที่อาจารย์ได้ศึกษาในมิติต่าง ๆ ไว้และทำให้เราเข้าใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจได้รอบด้านมากขึ้น

การก่อตัวของกลุ่มทุนทางเศรษฐกิจเป็นหัวข้อหนึ่งที่มีความน่าสนใจ เนื่องด้วยกลุ่มทุนมีความเปลี่ยนแปลง เลื่อนไหลอยู่เสมอและนับวันยังมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงสัมพันธภาพเชิงอำนาจขององคาพยพต่าง ๆ ที่เปลี่ยนไป ยังสะท้อนให้เห็นพลวัตของ “ทุน” ที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบท และเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ (ดู Suehiro, 1989) โดยการศึกษาศึกษากลุ่มทุนมีงานทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์ อาทิ งานของ พรธณี บัวเล็ก (2545) สิริลักษณ์ (ศักดิ์เกรียงไกร) สัมปชลิต (2552) ศึกษาการก่อตัวของนายทุนในสังคมไทย ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งถึงล่มสลาย งานของ Anek (1992) ศึกษากลุ่มธุรกิจที่ร่วมมือกับรัฐในรูปแบบของหอการค้าที่ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายและทิศทางของประเทศที่เอื้อต่อกลุ่มทุน การกำเนิดของนายทุนและเครือข่ายธุรกิจมีการศึกษามากอย่างต่อเนื่อง แต่ในขณะเดียวกันการศึกษากลุ่มทุนที่ในภูมิภาคต่าง ๆ กลับมีน้อย ทั้งที่มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยอยู่ไม่น้อย (ดูเพิ่มใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2549; พรธณี บัวเล็ก, 2545; ชัยนิม สุนทรสวัสดิ์, 2521) โดยเฉพาะปัจจุบันภายใต้สถานการณ์เศรษฐกิจไร้พรมแดน และบริบทของการเปิดเสรีอาเซียน มีการไหลเวียนของทุนข้ามชาติ ข้ามท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาสถานะของกลุ่มทุนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ เพราะกลุ่มทุนเป็นกลุ่มสำคัญในการกำหนดทิศทางของเศรษฐกิจ ในมิติความเปลี่ยนแปลง

งานชิ้นนี้ต้องการอธิบายลักษณะ (1) การเกิดและสะสมทุน (2) การทำงานของทุน ซึ่งในส่วนนี้ผู้เขียนไม่ได้อธิบายมากนัก (3) เงื่อนไขและบริบทของเศรษฐกิจในยุคต่าง ๆ ในส่วนนี้ผู้เขียนให้เนื้อที่มากที่สุดจะได้เชื่อมต่อการอธิบายความเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ (4) ท้ายที่สุดผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ ทุน กลุ่มทุน หรือนโยบายของรัฐ ผู้คนธรรมดา ก็ไม่ได้เชื่ออย่างที่ถูกกล่าวหา แต่พยายามปรับตัว ต่อรองกับรัฐและทุนในหลากหลายรูปแบบ งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งสนใจการก่อตัวของกลุ่มทุน การสร้างเครือข่ายและการปรับเปลี่ยนทุนในภาคเหนือโดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทางการเมือง มีขอบเขตพื้นที่ครอบคลุม 8 จังหวัดภาคเหนือประกอบด้วย โดยอาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (historical approach) ศึกษาหลักฐานชั้นต้น (primary sources) หลักฐานชั้นรอง (secondary sources) สืบเสาะเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจดหมายเหตุ หนังสือ วิทยานิพนธ์ หนังสืองานศพ เพื่อทำความเข้าใจการเติบโตของกลุ่มทุนต่าง ๆ ภายใต้เงื่อนไขของบริบทและเวลา โดยอาศัยวิธีการทางสังคมศาสตร์และการลงภาคสนามสัมภาษณ์บุคคลในหลายภาคส่วน เพื่ออธิบายการก่อตัวของกลุ่มทุนในกระแสการพัฒนา

การเปลี่ยนสถานภาพให้เป็นทุนในการเมืองวัฒนธรรมการเมืองภาคเหนือ

กลุ่มธุรกิจภาคเหนือสามารถสร้างโครงสร้างธุรกิจใหม่ที่เติบโต การปรับตัว ก่อตัวของทุนกลุ่มต่าง ๆ ก็นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงใน 2 ระดับ ระดับที่หนึ่งการปรับตัวของกลุ่มทุนที่พยายามจะลดต้นทุน และขยายองค์ประกอบของกลุ่มทุนทั้งในแง่การร่วมมือในรูปของเครือข่าย ระดับที่สอง การสร้างฐานทางการเมือง ซึ่งยุคนี้เราจะเห็นว่าทุนกับการเมืองคือคนกลุ่มเดียวกัน ไม่ใช่การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง แต่เข้ามาเป็นนักการเมืองเสียเอง เพื่อโอ้อวดธุรกิจผ่านอำนาจทางการเมือง รวมถึงใช้อำนาจทางธุรกิจสร้างฐานทางการเมือง ทุนในช่วงเวลานี้จึงกลับไปกลับมาสามารถแปรเปลี่ยนได้ตามเงื่อนไข (ดูเพิ่มใน Bourdieu, 1997; 1998) การผลิตของคนในชนบททั้งในภาคเกษตรกรรมไม่ได้เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ แต่เป็นการผลิตเพื่อขาย รวมถึงรายได้ของครัวเรือนก็ได้มาจากภาคเกษตรกรรม แต่มีรายได้จากภาคการผลิตอื่น เช่น ภาคบริการ ภาคพาณิชย์กรรม และอุตสาหกรรม ซึ่งความเปลี่ยนแปลงของการผลิตได้สร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชนบทหลายด้าน และก่อให้เกิด “ชนชั้นกลางในชนบท” ที่มองว่าคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่สำคัญในการเคลื่อนไหวในขบวนการเสื้อแดง และมีสำนึกทางการเมืองในการมีส่วนร่วมในการเมืองในระดับต่าง ๆ

รูปที่ 1 บุญเท่ง ทองสวัสดิ์ (ที่มา: https://th.wikipedia.org/wiki/บุญเท่ง_ทองสวัสดิ์)

ความเปลี่ยนแปลงภายใต้ระบบการผลิตในสังคมไทยช่วงทศวรรษ 2520 ก่อให้เกิด “ระบบอุปถัมภ์ใหม่” ภายใต้การผลิตแบบใหม่ ซึ่งความสัมพันธ์แบบใหม่มิได้เป็นระบบที่แน่นแฟ้น หรือเป็นระบบอุปถัมภ์ที่มีตามจารีตแบบไทย (ดู อคิน รพีพัฒน์, 2527; อมรา พงศาพิชญ์, 2539) แต่ระบบอุปถัมภ์นี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภาคการผลิต ที่มี “ความเปราะบาง” และ “ไม่รอบด้าน” เหมือนระบบอุปถัมภ์เดิม แต่ระบบใหม่นี้มี “ความยืดหยุ่น” และทำให้ผู้ใต้อุปถัมภ์มีอำนาจต่อรองมากขึ้น และก่อให้เกิดคนกลุ่มใหม่ ๆ ที่สัมพันธ์กับทุนหลากหลายแบบ (จามะรี เชียงทอง, 2557; 2560) ตัวอย่างเช่น บุญเท่ง ทองสวัสดิ์ (15 เมษายน พ.ศ. 2455 - 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542) เขาเกิดที่ตำบลล้อมแรด อำเภอดำรงวิทยารัษฎา จังหวัดลำปาง บิดาชื่อ นายบุญเย็น เป็นปลัดอำเภอ มารดาชื่อ นางบุญมี มีอาชีพค้าขาย เมื่ออายุได้เพียง 10 ขวบ บิดาก็ถึงแก่กรรม

บุญเท่งในวัยเด็กเป็นเด็กที่เรียนหนังสือเก่ง เคยได้ทุนเรียนดีของอำเภอ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย โรงเรียนเคนเน็ตแมคเคนซี และโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ จากนั้นได้เดินทางมาศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ที่กรุงเทพมหานคร จนกระทั่งจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 โดยระหว่างที่อยู่กรุงเทพมหานครนั้น ได้เป็นเด็กวัดอาศัยอยู่ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ต่อมาได้สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี ธรรมศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง รวมถึงได้รับปริญญา รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2525 - 2526 ขณะที่เขาเรียนที่ธรรมศาสตร์เขาได้เข้าบ้านอยู่ร่วมกับนายทอง กันทาธรรม ส.ส.จังหวัดแพร่ ทำให้เขาซึมซับความคิดทางการเมืองจากทองซึ่งเป็น ส.ส. ปีก้าวหน้าในสาย อ.ปรีดี พนมยงค์มาไม่มากนักน้อย (ดู ธวัช คำธิตา, 2541)

เขาสมรสกับ นางเทียมจันทร์ ทองสวัสดิ์ หรือ เทียมจันทร์ วานิชขจร (6 กุมภาพันธ์ 2464) รองนางสาวไทย อันดับ 2 ปี พ.ศ. 2482 มีบุตรสาว คือ นางสาวธารทอง ทองสวัสดิ์ (ซึ่งต่อมาเป็น ทายาททางการเมืองของเขา) และสมรสอีกครั้งกับ นางนารี ทองสวัสดิ์

บุญเท่ง ได้เข้ารับราชการครั้งแรก เป็นผู้บังคับคดีประจำศาล หรือโปลีสสภา หรืออัยการตำรวจประจำศาลแขวงนครเหนือ ต่อมาศาลโปลีสสภาเปลี่ยนมาเป็นศาลแขวง ตำแหน่งผู้บังคับคดีประจำศาลได้เปลี่ยนเป็นอัยการตำรวจประจำศาลแขวง และได้ทำงานเป็นอัยการตำรวจประจำศาลแขวงเป็นเวลา 1 ปี

บุญเท่ง ลงรับสมัครเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดครั้งแรก ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2480 เนื่องจากมีญาติที่มีกิจการค้าไม้อยู่ที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขณะที่อายุได้เพียง 26 ปี และได้รับเลือกตั้ง ทั้งที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดลำปาง ทั้งนี้เนื่องจากในขณะนั้น ผู้แทนฯ คนเก่าของลำปาง คือ นายสรอย ณ ลำปาง ซึ่งเป็นผู้จัดการโรงงานน้ำตาลที่อำเภอเกาะคา เป็นบุคคลที่ทางครอบครัวนายบุญเท่งนับถือ มีความสัมพันธ์อันดีกันมา อีกทั้งในขณะนั้นจังหวัดลำปางมีผู้แทนราษฎรได้เพียงคนเดียว บุญเท่งได้เลือกไปลงสมัครเลือกตั้งที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพราะมีญาติไปทำการค้าไม้อยู่ที่อำเภอแม่สะเรียง ในการลงเลือกตั้งครั้งนั้นมีเรื่องเล่ากันว่าโชคเข้าข้างคุณบุญเท่ง เพราะผู้ที่ลงสมัครแข่งขันทำเรื่องไม่ถูกต้องตามกฎหมายเกี่ยวกับรูปของผู้สมัคร ทำให้บุญเท่งจึงได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดแม่ฮ่องสอน (นรนิติ เศรษฐบุตร, ม.ป.ป.) เขาได้เป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2 สมัย ต่อมาได้กลับมาลงรับสมัครที่จังหวัดลำปาง ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2489 และได้รับเลือกตั้งติดต่อกัน รวม 16 สมัย และไม่เคย “สอบตก” แม้แต่ครั้งเดียว (ธวัช คำธิตา, 2541)

บุญเท่ง ได้รับตำแหน่งทางการเมืองสำคัญหลายตำแหน่ง อาทิ ดำรงตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร ในสภาผู้แทนราษฎรไทย ชุดที่ 13 รัฐมนตรีที่ไม่ได้ประจำกระทรวง รองนายกรัฐมนตรี 2 สมัย, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เมื่อปี พ.ศ. 2518 เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพรรคการเมืองหลายพรรค อาทิ พรรคประชาธิปไตย ที่ร่วมกับนายควง อภัยวงศ์ แกนนำพรรคก้าวหน้า มารวมกับพรรคประชาธิปไตย ของ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ก่อตั้งเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2489 พรรคกิจสังคม ที่ร่วมกับ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2518 และ เคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคสหประชาธิปไตย อีกทั้งยังเคยได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2516

บุญเท่ง ยังเป็น ส.ส. ที่ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตยที่ไม่เคยสยบยอมให้อำนาจจนกระบอบในการยึดอำนาจปี 2491 คณะรัฐประหารได้ส่งนายทหารมาพบนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีขณะนั้น เพื่อให้ นายท้าวท้าวออก อ้างว่าคณะรัฐประหารเห็นว่ารัฐบาลทำงานไม่ดี คนในรัฐบาลของพรรคประชาธิปัตย์จึงได้ประชุมหารือกันและจะยอมทำตามแรงบีบของคณะรัฐประหาร มีแต่รัฐมนตรีบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ที่บอกว่าให้ชัดขึ้น และสู้ เพราะเป็นรัฐบาลที่ถูกต้อง ถึงขนาดเชิญนายทหารชั้นผู้ใหญ่ของทหารเรือมาสนับสนุน ดังที่คุณบุญเท่ง เขียนเล่าไว้ในใบปลิวหาเสียงให้ธารทองลูกสาวเมื่อปี 2539 ว่า “... ผมคนเดียวคัดค้านไม่ให้ลาออก โดยให้เหตุผลว่าเราเป็นรัฐบาลโดยชอบตามกฎหมาย พวกทหารมาจี้ให้ออกจึงเป็นขบถ ทำผิดกฎหมาย เราควรจะสั่งจับนายทหารทั้งสี่มาลงโทษ ไม่ใช่กลัวลนลาน...ผมได้ออกมาข้างนอก โทรศัพท์ไปเชิญฝ่ายทหารเรือคือพลเรือตรีชลิท กุลกำธร พลเรือตรี ทหาร ขำศิริชัย และ พลเรือตรี ผัน เปรมมณี มาพบ...ตกลงที่สุดคณะรัฐมนตรีจะขอลาออก ...” (นรนิติ เศรษฐบุตร, ม.ป.ป.)

“ในปี 2500 นายรัศมี จันทน์วิโรจน์ ผู้สมัครรับเลือกตั้งฝ่ายรัฐบาลทหาร เป็นคู่แข่งของนายบุญเท่ง และใช้วิธีหาเสียงที่โจมตีคุกคามนายบุญเท่ง ไม่ว่าจะเป็นการด่าโจมตี หรือการบิ่กกดดัน แต่การเลือกตั้งครั้งนั้นบุญเท่งก็ยังได้รับเลือก” (ศิลปวัฒนธรรม, 2562)

การยึดมั่นในระบบรัฐสภาทำให้เขาสามารถได้ “ใจ” ของคนลำปางมาอย่างนาน และเป็นตำนานของ ส.ส. ที่ต่อต้านรัฐประหารด้วยมือเปล่า ที่เขามักใช้ปราศรัยเพื่อยืนยันหลักการประชาธิปไตยอยู่เสมอ ส่งผลให้เขาเป็นฝ่ายค้านที่ทรงพลังและมีบารมีในการคัดค้านรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ สมัยที่ 3 (5 สิงหาคม พ.ศ. 2529 - 3 สิงหาคม พ.ศ. 2531) บุญเท่ง เป็นหัวหน้าพรรคสหประชาธิปไตย ประกาศตัวไม่เอาพลเอกเปรมเป็นนายกตั้งแต่ขณะหาเสียง ทั้งที่พรรคอื่น ๆ บางส่วนไม่กล้าประกาศหรือสงวนท่าที (ผู้จัดการ, 2529)

บุญเท่ง เป็นบุคคลที่มีความสนใจทางการเมือง และประสบการณ์ทางการเมืองสูง ได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายสมัยติดต่อกัน นอกจากนั้นยังมีตำแหน่งในฝ่ายบริหารของรัฐบาลหลายสมัย อีกทั้งมีบทบาทและผลงานที่สำคัญทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ส่วนประสบการณ์ทางการเมือง (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550) ได้แก่

- เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ โดย การรวมกันระหว่างพรรคก้าวหน้ากับพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2489
- เป็นผู้ริเริ่มการก่อตั้งพรรคกิจสังคม และดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค ในปี 2516
- เป็นประธานคณะกรรมการเงินผัน ในคณะรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในปี 2518
- เป็นผู้ริเริ่มโครงการสร้างงานในชนบท และการจัดตั้งสภาตำบลในพรรคกิจสังคมร่วมกับหัวหน้าพรรคและสมาชิกของพรรคกิจสังคม ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น
- เป็นผู้ริเริ่มการจัดเก็บค่าพรีเมียมข้าว เพื่อกระจายรายได้จากการค้าข้าวมาสู่ชาวนา ในสมัยที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2489
- เป็นผู้ริเริ่มและส่งเสริมความคิดเห็นให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคทั้งของเอกชนและของรัฐ จนประสบความสำเร็จตามความต้องการของประชาชน

- มีบทบาทในการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยวิธีทางรัฐสภา เมื่อ พ.ศ. 2487 ด้วยการลงมติไม่อนุมัติพระราชกำหนดของรัฐบาล 2 ฉบับ คือ พระราชกำหนดบริหารนครเพชรบูรณ์ และพระราชกำหนดพุทธบุรีมณฑล

บุญเท่ง ยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเมืองลำปางทั้งในฐานะข้าราชการ เช่น พ.ศ. 2473 บุญเท่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง ปลัดอำเภอเถิน ได้สร้างอาคารเรียนขึ้น 1 หลัง ให้ชื่อว่า เรือนทองสวัสดิ์อนุกุล เปิดทำการสอน ตั้งแต่ชั้น ป. 1-ป.4

บุญเท่ง ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 สิริอายุรวม 87 ปี (หนังสือพระราชทานเพลิงศพ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์, 2522) คนในเครือญาติของบุญเท่ง ยังได้เป็น ส.ส. แม่ฮ่องสอนในปี 2489 หลังจากเขาย้ายมาสมัครที่ลำปางคือ เอื้อม ทองสวัสดิ์ รวมทั้งน้องชายของเขา บุญยพาง ทองสวัสดิ์ ได้เป็น ส.ส. เชียงราย 3 สมัย

หลังจากบุญเท่ง วางมือทางการเมือง ได้ส่ง ธารทอง ทองสวัสดิ์ ลูกสาวเป็นทายาททางการเมือง ลงเลือกตั้งแทนเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดลำปาง 2 สมัย และสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดลำปาง ได้รับเลือกตั้งครั้งแรกในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2538 สังกัดพรรคชาติพัฒนา และดำรงตำแหน่งเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เลขาธิการรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย และในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 ได้ลงสมัคร ส.ส. จังหวัดลำปาง สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ แต่ไม่ได้รับเลือกตั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ได้รับเลือกตั้งเป็นอันดับที่ 1

ธารทอง ทองสวัสดิ์ เป็นลูกสาวคนหนึ่งของบุญเท่ง เกิดเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2492 ที่จังหวัดลำปาง เป็นบุตรสาวคนเดียวของ นายบุญเท่ง กับนางเทียมจันทร์ ทองสวัสดิ์ อดีตรองนางสาวไทย อันดับ 2 ปี พ.ศ. 2482 สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ปริญญาตรีรัฐศาสตรบัณฑิต (การต่างประเทศและการทูต) เกียรตินิยม จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สิ่งหัดทำ รุ่น 20 ปริญญาโท M.P.A. (รัฐประศาสนศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยเซาท์เทอร์ และ M.A. (เศรษฐศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยเยล ประเทศสหรัฐอเมริกา และปริญญาเอก Ph.D. (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) จากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา

ผู้แทนราษฎรอีกคนที่สามารถอาศัยทุนทางสังคมจนกลายมาเป็น ส.ส. ที่โดดเด่นของจังหวัดแพร่ ในฐานะเสรีไทยผู้กู้ชาติ คือ ทอง กันทาธรรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ 5 สมัย เขาเกิดจากครอบครัวของนายเทพ และ นางศรีเวีย กันทาธรรม เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2454 ที่ บ้านหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ ซึ่งครอบครัวเขาถือว่าเป็นชนชั้นนำในท้องถิ่น มีลูกคนหนึ่งเป็นกำนันตำบลหนองม่วงไข่ ชื่อขุนม่วงไข่จร ที่ชักนำให้เขาสมัครรับเลือกตั้ง

ทองเรียนหนังสือเก่ง สามารถสอบผ่านโรงเรียนบ้านแม่คำมี และโรงเรียนพิริยาลัย ได้เป็นที่ 1 และ ที่ 2 ตลอดมา จึงได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากญาติพี่น้อง พระครูรัตนปัญญา และลุง คือ ขุนม่วงไข่จร ให้เรียนต่อ ทองได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โดยการอุปการะของท่านเจ้าคุณถ้อยสารเถะ เจ้าคณะเชียงใหม่ จนจบชั้นมัธยมที่ 7 ด้วยคะแนนในชั้นสูงสุด จนเมื่ออายุ 17 ปี เข้ากรุงเทพฯ เพื่อศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย พักอยู่ที่วัดเบญจมบพิตร และสำเร็จการศึกษามัธยมที่ 8 ในปี พ.ศ. 2472 จากนั้นได้เข้าเรียนกฎหมายที่ห้างแบตเมนต์เก่า (เป็นที่ตั้งของกรมประชาสัมพันธ์ ปัจจุบัน) จนจบกฎหมาย ปี พ.ศ. 2479 ได้เนติบัณฑิต เมื่ออายุ 22 ปี

ทองได้เข้ารับราชการตำแหน่งประจำแผนกตรวจสอบเรื่องและความเห็น ของสำนักเลขานุการ คณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2477 ได้เลื่อนไปประจำที่แผนกตรวจสอบเรื่องราวและความเห็น พ.ศ. 2478 ย้ายไปประจำแผนกสัญญาทางพระราชไมตรี กองการต่างประเทศ กรมมหาดไทย พ.ศ. 2479 ได้ไปรับตำแหน่งนายอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2480 ได้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ โดยการชักจูงของขุนม่วงไข่จรผู้เป็นลุง ทองถือว่าศิษย์คนสนิทคนหนึ่งของปรีดี พนมยงค์ จึงเป็นหนึ่งในกลุ่มผู้ริเริ่มจัดตั้งขบวนการต่อต้านกองทัพญี่ปุ่น ทองได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยแพร่โดยมีนามแฝงว่า “โทนี่” เพื่อจัดตั้งหน่วยปฏิบัติการลับหาข่าวและความเคลื่อนไหวของกองทัพญี่ปุ่นในจังหวัดแพร่ และจังหวัดใกล้เคียงในภาคเหนือ เช่น ที่ลำปาง โดยการร่วมมือของกองทหารควบคุม โดยพันโทสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทองได้จัดตั้งศูนย์วิทยุขึ้นเพื่อส่งข้อมูลลับทางทหารให้ฝ่ายสัมพันธมิตร ทำลายที่ตั้งของทหารญี่ปุ่นในจุดต่าง ๆ โดยฝ่ายอเมริกันได้ส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดทำลายสะพานแม่ต้า สนามบินแพร่ สถานีรถไฟเด่นชัย และจุดตั้งทัพของญี่ปุ่นบริเวณบ้านนาแก้วม่อนเหนือ จังหวัดลำปาง

เขายังสามารถปลุกระดมครูประชาบาลและชาวบ้านนับพันคนให้ตื่นตัว เข้าฝึกอาวุธเพื่อเตรียมพร้อมในการต่อสู้กับทหารญี่ปุ่นและสกัดทหารญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งที่เข้ามาใกล้ฐานที่ตั้งของเสรีไทย จังหวัดแพร่ ยังได้ประสานขอกำลังเพิ่มเติมจากหลวงสังวรยุทธกิจส่งกำลังส่วนหนึ่งมาประจำที่ จังหวัดแพร่แฝงตัวเป็นพลเรือน เพื่อพร้อมรบกับทหารญี่ปุ่นที่ประจำการอยู่ทั่วไปในจังหวัดแพร่ ผลงานของเสรีไทยครั้งนั้น ทำให้ไทยหลุดพ้นจากการถูกยึดครองของฝ่ายสัมพันธมิตร และได้เอกราชกลับคืนมา

ทองดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดของนายทวี บุณกฤต เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2488 และในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2488 ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีในรัฐบาลเสนีย์ ปราโมช เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2490 ก็ได้พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นรัฐมนตรีรัฐบาลพลเรือนตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีกระทรวง เกษตรธิการและกระทรวงคมนาคม

ต่อมาเมื่อรัฐประหารเกิดขึ้นพร้อมกับการกลับมาของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ความโดดเด่นในด้านการเมืองทำให้ทอง ประสบชะตากรรมถูกข้อหาจากรัฐบาล รัฐประหารทำให้ติดคุกถึง 3 ครั้งด้วยกัน ครั้งแรก ติดอยู่ 100 วันเต็ม ๆ ครั้งที่สองติดคุกอีกเป็นเวลา 2 เดือน และครั้งสุดท้ายติดคุกอยู่อีกเป็นเวลา 20 วัน

แต่แล้วก็มีเหตุการณ์การสังหารรัฐมนตรีร่วมงานเสรีไทยและเคยอยู่ในคณะรัฐบาลเดียวกัน ในกรณีของ 4 อดีตรัฐมนตรีที่บางเขน คือ ถวิล อุดล ทองอินทร์ ภูริพัฒน์ จำลอง ดาวเรือง และทองเปลว ชลภูมิ ส่วนทองต้องลี้ภัยด้วยการช่วยเหลือของเจ้าวงศ์ แสนศิริพันธ์ ไปอยู่ที่เมืองยองหัวยในเขตสหรัฐ เชียงตุงเหนือเมืองพยาก ประเทศพม่า ในฐานะพ่อค้าเกลือ เดินทางระหว่างเมืองยองกับอำเภอแม่สาย อย่างยากลำบากอยู่ร่วมปีเศษทำให้รอดพ้นปฏิบัติการโหดในยุคนั้นได้ (ภุชงค์ กันทาธรรม, ม.ป.ป.)

หลังจากนั้นเขาได้มาเป็น ส.ส. อีก 2 สมัยใน พ.ศ. 2500 และได้วางมือทางการเมือง ตระกูลกันทาธรรมถือว่าเป็นตระกูลการเมืองของเมืองแพร่ กรณีของเมธาที่ได้รับการสนับสนุนจากตระกูลนี้ เพราะเป็นเขยของตระกูล ตระกูลกันทาธรรมมีเครือข่ายธุรกิจที่กว้างขวางโดยเฉพาะการทำโรงแรมไบยาสูบ รวมทั้งลูกของทองภุชงค์ก็ได้ทำกิจการโรงแรมที่ถือเป็นกิจการโรงแรมแรก ๆ ของเมืองแพร่

วัฒนธรรมการสะสมทุนของกลุ่มทุนการเมืองพื้นถิ่นในภาคเหนือในอดีตเชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรที่ก่อตัวเป็นทุนนิยมชายขอบ ที่อาศัยการโอบอุ้มจากรัฐ ก่อนที่จะขยายตัวเป็นทุนนิยมเสรี การสะสมทุนในเบื้องต้น ต้องอาศัยความสัมพันธ์กับผู้ปกครองในหลายระดับเพื่อที่จะอาศัยอำนาจรัฐเอื้อประโยชน์ต่อการสะสมและขยายตัวของทุน มีตระกูลพื้นถิ่นที่ขยายตัวในช่วงนี้ จนสามารถสร้างอิทธิพลทางการเมืองในหลายระดับ เช่น ตระกูลจันทรวีโรจน์ สืบเชื้อสายชาวพม่าต้นตระกูลคือ หม่องจันโอง และหม่องตาอุ (พนาสิทธิ์ จันทรวีโรจน์) ทำกิจการป่าไม้ในเขตลำปาง แล้วขยายเข้าไปครอบคลุมเมืองเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ตระกูลจันทรวีโรจน์ และวงศ์วรรณ เป็นกลุ่มทุนท้องถิ่นที่อธิบายการพัฒนาขยายตัวทางธุรกิจที่เริ่มจากฐานทรัพยากร ทั้งป่าไม้ เหมืองแร่ ยาสูบ ที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของอังกฤษ มีความสัมพันธ์ทางการค้าขายเชื่อมโยงไปยังเมืองมะละแหม่ง ก่อนที่จะเชื่อมกับกรุงเทพฯ ในภายหลัง

ตระกูลจันทรวีโรจน์ เริ่มสะสมทุนขึ้นต้นจากการทำป่าไม้ของหม่องจันโองและหม่องตาอุ (พนาสิทธิ์ จันทรวีโรจน์) ที่ร่อนเร่มาจากเกาะลำเลิง หม่องตาอุที่แต่งงานกับนางเต่า ลูกสาวของหม่องยี (ต้นตระกูลบริบูรณ์) ซึ่งเป็นกัมปะโดของแบงก์ไทยพาณิชย์นั้น เป็นผู้รุกรายความยิ่งใหญ่ให้กับตระกูล หม่องตาอุรับจ้างทำไม้ให้กับอีสต์เอเชียติกส์ ก่อนที่จะได้สัมปทานป่าเป็นของตนเอง ที่ป่าแม่ลาว เวียงป่าเป้า เชียงราย และป่าไม้กว่าครึ่งในเขตแม่ฮ่องสอน หม่องตาอุสร้างทางเชื่อมให้ และรับอาสาตัดไม้ลากซุงให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เป็นจุดเริ่มแรกที่ทำให้สัมพันธ์ระหว่างจันทรวีโรจน์กับทางการแน่นแฟ้น กิจการป่าไม้ของจันทรวีโรจน์ประสบความสำเร็จมากหลังช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งนี้เพราะได้แรงช่วยเหลือจาก ออป. ทำให้ทุนของกลุ่มนี้สามารถแผ่ขยายเข้าไปยังกิจการอื่น ๆ ได้อีกเช่น เหมืองแร่ ยาสูบ โรงแรม (อุดรพันธุ์ มีหุ้นใหญ่อยู่ในโรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์) ในที่ลับหรือแม้แต่เขาหุ้นกับกลุ่มสารสินสร้างศูนย์กลางการค้ารายด้าริอาเขต ธุรกิจของจันทรวีโรจน์ทั้งหมดจะมี "บริษัทสหพนาสิทธิ์" มีชื่อเรียกรวมกันว่า "เครือสหพนาสิทธิ์" มูลค่าการลงทุนของกลุ่มนี้ประมาณว่าไม่ต่ำกว่าพันล้านบาท เป็นกลุ่มธุรกิจที่มีขนาดใหญ่ใกล้เคียงกับเทววงศ์ของตระกูลวงศ์วรรณ (ไพโรจน์ จันทรนิมิ และครรชิต อารังรัตนฤทธิ์, 2530)

นอกจากนี้คนในตระกูลจันทรวีโรจน์กระโจนเข้าไปสู่วงการเมืองอย่างเต็มตัว หลังจากทีนิกร จันทรวีโรจน์ หายาทัศนหนึ่งเคยได้รับการเลือกตั้ง ส.ส. แม่ฮ่องสอนมาแล้วเมื่อปี 2501 ตระกูลจันทรวีโรจน์กลายเป็นฐานเงินฐานใหญ่ของพรรคกิจสังคมทางภาคเหนือ (วีระ เลิศสมพร, 2553) รุ่นที่ 3 ของจันทรวีโรจน์เดินมาถึงแล้วในยุคของพ่อเลี้ยงอุดรพันธุ์ จันทรวีโรจน์ เขาเป็นนักเรียนเก่าวชิราวุธ และจบปริญญาตรีด้านบริหารธุรกิจ จากนิวซีแลนด์ เขาถูกกล่าวขานมากกว่า เป็นพ่อเลี้ยงเพลย์บอย เมื่อก่อนนั้นเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักเที่ยวราตรี อุดรพันธุ์เคยเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ แต่เมื่อการเมืองเป็นการเมืองที่อิงกับพรรคมากขึ้น ทำให้เขาแพ้เลือกตั้ง แม้จะลงแข่งขันอีกหลายครั้ง อาทิ

“ศึกเลือกตั้ง นายก - ส.อบจ.เชียงใหม่ ไค้สูงสุดท้ายโถมตีกันและ ลำสุด “เจ้าหนู” ปูพรมขึ้น คัดเอาดีโถมตี 2 คู่แข่งทั่วเมือง ปลุกกระแสไม่เอามาเฟีย - บ่อนกาสิโน หลังโพลหลายสำนักบ่งชี้ 11 พ.ค. 51 มีสิทธิ์แพ้ทั้งโพล “พปช.” ที่ให้บุญเลิศนำ ขณะที่โพลก้านัน - ผญบ. พ่อเลี้ยงอุดรพันธุ์นำ รวมทั้งข่าวสัญญาณจากทักษิณ ชินวัตร พร้อมหนุนคนนำระหว่างอุดรพันธุ์กับบุญเลิศ

เครือข่ายบุญเลิศได้แจก วิซีดี. “อัครวินในดวงใจ” ที่ประทับตราผลิตในนาม “สมาพันธ์คนรากหญ้า จังหวัดเชียงใหม่” โดยนำภาพกิจกรรมของทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ระหว่างเดินทางกลับบ้านเกิดช่วง 11 - 13 เม.ย. 51 ซึ่งปรากฏภาพของบุญเลิศติดตามทักษิณ แทบทุกแห่งเพื่อตอกย้ำ ความเป็นตัวแทนของ ทักษิณ - พปช. ในการลงสนามชิงเก้าอี้ นายก อบจ.เชียงใหม่

แต่อีกด้านหนึ่งก็ปรากฏใบปลิวโจมตีบุญเลิศ รวมถึงการปราศรัยของ สมพงษ์ อมรวิวัฒน์ แกนนำพรรคพลังประชาชนขณะนั้น ที่ออกหน้าหนุ่ย พ่อเลี้ยงอืด - อุดรพันธ์ ในประเด็นการเข้าบ้าน ไกรสรณ์ ตันติพงษ์ อดีตร.ส.ของเชียงใหม่ ของคนในตระกูลบุญปกรณ์ พร้อมกับประกาศว่า ไม่เกี่ยวข้องกัพรรคไทยรักไทยของทักษิณ ในช่วงที่ตกต่ำทางการเมือง ซึ่งดูเหมือนเป็นการ ชูประเด็นการทรยศทางการเมือง

รวมทั้งกลุ่มคนเจียงใหม่ของเจ้าหนุ่ย ธวัชวงศ์ ณ เชียงใหม่ ในสมัยที่ผ่านมาได้นำป้าย หาเสียงที่มีข้อความโจมตีคู่แข่งกันไปติดตั้งตามจุดสำคัญทั่วมืองเชียงใหม่ โดยข้อความส่วนใหญ่มุ่ง เป้าปลุกกระแส “ไม่เอามาเฟีย-ไม่เอาบ่อนกาสิโน - ไม่เอาพ่อค้ายาเสพติด ฯลฯ” พร้อมข้อความ แก้อีกกล่าวหาเงื่อนไขในการจัดซื้อตำราเรียนของ อบจ.เชียงใหม่ ในยุคที่ตนเองนั่งเก้าอี้นายก อบจ.อยู่ ยังเรียกร้องให้คนเจียงใหม่เลือกนายก อบจ.คนใหม่ โดยพิจารณาทั้งเบื้องหน้า เบื้องหลัง รวมถึงการ ชูภาพ “เจ้าหนุ่ย” ว่า เป็นคนสบาย ๆ ไม่ต้องใช้ “ชายชุดดำ” เป็นต้นข้อความบนป้ายหาเสียง ทั้งหมด ที่มีการนำมาติดตั้งช่วงเย็นวันที่ 5 พ.ค. 51 หรือก่อนถึงวันเลือกตั้งเพียง 5 วันนั้น มุ่งเป้าไปที่ “พ่อเลี้ยงอืด - อุดรพันธ์ จันทรวโรจน์ ผู้สมัครในนามกลุ่มพัฒนาเชียงใหม่ และบุญเลิศ บุญปกรณ์ ในนามกลุ่มพลังประชาชน 2 คู่แข่งคนสำคัญในศึกเลือกตั้งครั้งนี้ ทั้งที่ตลอดระยะ 4 ปี บนเก้าอี้ นายก อบจ.เชียงใหม่ ของเจ้าหนุ่ยก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็น “เป็นนายกแค่เปลือก” แต่คนที่ บริหารงานอย่างแท้จริงกลับเป็น “ข้างเท้าหลัง-แกนนำ ส.อบจ.” เท่านั้น

รวมทั้งโพลหลายสำนักที่มีออกมาล้วนแต่ยกตำแหน่งรั้งท้ายให้เจ้าหนุ่ย - ธวัชวงศ์ ไม่ว่าจะ เป็นโพล พปช. ที่มีการกล่าวอ้างกันว่า สํารวจความเห็นคนเจียงใหม่กว่า 6 หมื่นคน ส่วนบุญเลิศ ที่ได้แรงหนุนจาก 8 ส.ส.เชียงใหม่ พรรคพลังประชาชน

ผลการเลือกตั้งบุญเลิศชนะคะแนนนำโด่ง ที่ 2 หมื่นกว่าคะแนน ตามมาด้วย เจ้าหนุ่ย - ธวัชวงศ์ และพ่อเลี้ยงอืด - อุดรพันธ์ ตามมาเป็นที่” (ผู้จัดการ, 2551)

หลังพ่ายเลือกตั้ง เวลาส่วนใหญ่ของเขามุ่งไปกับการดูแลธุรกิจเครือสหพาณิชย์ที่มากกว่า 17 แห่ง และใช้เวลาว่างเก็บตัวอย่างสันโดษ สำหรับการก้าวทางการพัฒนาธุรกิจของ “สหพาณิชย์” ในยุคสมัยของอุดรพันธุ์มีข่าวว่า จะร่วมทุนกับบริษัทออสเตอร์เลียและเยอรมันทำเหมืองแร่ที่เขต อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน โดยมีการศึกษางานในขั้นตอนแรกไปเรียบร้อยแล้ว คาดว่าจะใช้เงิน ลงทุนในโครงการนี้ไม่น้อยกว่า 400 ล้านบาท นอกจากนี้อุดรพันธุ์กำลังคิดที่จะนำสหพาณิชย์ กลับคืนสู่วงการการก่อสร้างอีกครั้งหนึ่ง โดยจะใช้โรงโม่หินที่มีอยู่ท่าคอนกรีตผสมเสร็จ โดยจะ ร่วมกับบริษัทผู้ผลิตปูนซีเมนต์รายใหญ่รายหนึ่ง ซึ่งอุดรพันธุ์มีความสัมพันธ์โดยผ่านทางสารสิน (ไพโรจน์ จันทรมณี และครรชิต อารังรัตนฤทธิ์, 2530)

หลังจากภูมิทัศน์ทางการเมืองเปลี่ยน ทุนทางการเมืองแต่เดิมที่สั่งสมมาก็ไม่สามารถทำงานได้ ในกรณีของบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ แม้จะเป็น ส.ส. ที่ยาวนาน แต่ก็ไม่สามารถสืบทอดต่อให้ทายาทได้ ทั้งที่ก่อนหน้านี้ธารทอง ทองสวัสดิ์ เคยเป็น ส.ส. แต่เมื่อการเมืองเปลี่ยนจากทุนทางเศรษฐกิจ มาเป็นทุนนโยบายที่ให้ความสำคัญกับพรรคมากกว่าตัวบุคคล บารมีของตระกูลทองสวัสดิ์ที่สะสมไว้ ก็ไม่สามารถทำงานได้ดังเดิม หรือกรณีของตระกูลจันทรวีโรจน์ก็เช่นกันแม้จะเป็นตระกูลนักธุรกิจ และนักการเมืองที่เก่าแก่ก็ไม่สามารถดำรงสถานะนั้นได้ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของทุนแบบใหม่ ซึ่งเราจะเห็นการเปลี่ยนหน้าของนักการเมืองหลายตระกูล อาทิ ณ เชียงใหม่ จงสุทธนามณี ที่ต่าง พ่ายแพ้ในการเลือกตั้งในช่วงเกือบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา

แสดงให้เห็นว่าทุนเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ทำงานได้ในบริบทหนึ่ง ๆ เท่านั้น รวมทั้งการปรับเปลี่ยนทุนแต่ละชนิดมีพลวัต อันนำมาสู่ความรุ่งโรจน์และล่มสลายผ่านตระกูล การเมืองต่าง ๆ ที่ยกมา

พ่อเลี้ยงนักการเมืองในฐานะวัฒนธรรมอุปถัมภ์

ในภาคเหนือเกิดการขยายตัวของทุนพืชพาณิชย์ จากการศึกษาของรัตนพร เศรษฐกุล (2546) พบว่าเกิดการขยายตัวของปลูกพืชเชิงพาณิชย์ เช่น ยาสูบ ถั่วลิสง ข้าวโพด ฯลฯ ทำให้เกิด “ระบบพ่อเลี้ยง” ที่มีจัดการอย่างครบวงจรตั้งแต่ให้เมล็ดพันธุ์ จนถึงการรับซื้อผลผลิต ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะเฉพาะของยุคนี้ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2533) จากการศึกษาแบบสวามิภักดิ์ของ Van Roy (1965) พบว่าการจัดการเป็นการจัดพื้นที่และผู้คนแบบครบวงจร เป็นการผลิตขนาดใหญ่ตั้งแต่การปลูกถึงการขาย ซึ่งพบว่าการจัดการขนาดใหญ่ต้องอาศัยทุนทรัพย์และความต่อเนื่องของระบบ ซึ่งการจัดการเกษตรขนาดเล็กไม่สามารถทำได้ ทุนเกษตรกรรมในระบบพ่อเลี้ยงทำให้ชนชั้นนำ ในภาคเหนือ สั่งสมทุน ต่อมาบางส่วนพัฒนาเป็นพ่อค้าคนกลาง (ทศวรรษที่ 2460) แล้วปรับตัวมาทำกิจการสัมปทานป่าไม้ใน (ทศวรรษ 2480) และโรงบ่มใบยาสูบในเวลาต่อมา โดยคนที่สามารถสะสมทุนได้ส่วนใหญ่จะเป็นลูกชนชั้นนำในหมู่บ้าน ตัวอย่างเช่นกรณีนายแสน วงศ์วรรณ (2526) ที่เป็นลูกชาวนามีฐานะในหมู่บ้าน หรือไม่ก็เป็นผู้ที่มีเชื้อสายเจ้านายเมืองแพร่เดิม เช่น เจ้าวงศ์ แสนศิริพันธ์ ซึ่งเป็นเชื้อสายเจ้านายเมืองแพร่ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์กบฏเงี้ยวเมืองแพร่เพราะมิใช่เจ้านายสายตรง ส่วนเจ้านายสายตรงเจ้าเมืองแพร่ ต่างถูกไล่ออกจากอำนาจทำให้ไม่มีบทบาทในช่วงเวลานี้ (ดูเพิ่มใน ชัยพงษ์ สำเนียง, 2551; 2561)

กระแสการพัฒนาภาคเหนือแบบทุนนิยมในช่วงหลังทศวรรษ 2500 ชุมชนหมู่บ้านเริ่มก้าวเข้าสู่ระบบการผลิตแบบใหม่ ก่อให้เกิดการขยายตัวของผลิตเชิงพาณิชย์อย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง โดยเฉพาะการปลูกข้าวขาย ซึ่งสะท้อนผ่านการขยายพื้นที่นาดำ เพื่อการเพาะปลูกที่กระจายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ เกิดการขยายพื้นที่จาก 2.5 ล้านไร่ในปี พ.ศ.2506 เป็น 3.2 ล้านไร่ ในปี พ.ศ.2516 และ 3.7 ล้านไร่ ในปี พ.ศ.2521 โดยเฉพาะในกรณีของจังหวัดเชียงใหม่เกิดการบุกพื้นที่ทำนาจาก 629,637 ไร่ ในปี พ.ศ.2506 ไปสู่ 680,000 ไร่ ในปี พ.ศ.2516 และ ในปี พ.ศ.2521 ขยายออกไปเป็น 729,428 ไร่ นอกจากนั้นยังปรากฏการกระจายตัว ของการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ หลากหลายชนิดเข้มข้นมากขึ้นตามลำดับเช่น ถั่วเหลือง กระเทียม หอมแดง หอมหัวใหญ่และยาสูบ (ประเทือง นรินทรากุล ณ อยุธยา, 2537; สิริวรรณ สิริวนิชย์, 2552)

การสร้างระบบคมนาคมขนส่ง และการพัฒนาสมัยใหม่ทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนการผลิตจากการปลูกข้าวเพื่อกินที่เหลือจิ้งขาย ขยายสู่การปลูกพืชชนิดใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเพิ่มมากขึ้น และการสร้างทางรถไฟยังได้ทำให้เกิดคนกลุ่มใหม่ที่สร้างฐานะจากการค้าขาย เช่น กรณีของนายแสน วงศ์วรรณที่รับซื้อข้าวจากชาวบ้านในราวปลายทศวรรษที่ 2460 ไปขายที่สถานีรถไฟ จนสร้างฐานะเป็นพ่อค้าคนกลางและกลายเป็นนายทุนใหญ่ ซึ่งนอกจากทุนที่เติบโตมาจากป่าไม้แล้ว ทุนที่สำคัญอีกประเภทหนึ่ง คือ ทุนเกษตรกรรม

การปลูกไผ่ยาสูบในจังหวัดแพร่กลับเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ และกลุ่มทุนเมืองแพร่ก็ได้สร้างโรงบ่มไผ่ยาสูบในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เพราะความต้องการไผ่ยาสูบภายในประเทศยังคงมีอยู่ ในปี พ.ศ. 2535 จังหวัดแพร่มีพื้นที่ปลูกไผ่ยาสูบถึง 28,418 ไร่ ชาวบ้านในพื้นที่ทำการปลูกโรงบ่มเป็นผู้ให้พันธุ์และปุ๋ย เมื่อได้ผลผลิตก็นำมาหักค่าต้นทุนของโรงบ่ม ในขณะนั้นมีการปลูกอย่างกว้างขวาง และถือว่าเฟื่องฟูมาก แต่การผลิตไผ่ยาสูบก็ลดปริมาณลงในปีถัดมา (พ.ศ. 2536) ที่ลดลงเหลือประมาณ 8,187 ไร่ (พัฒน์ ผาทอง, 2542)

เศรษฐกิจในการก่อร่างสร้างตัวของชนชั้นนำภาคเหนือ ที่สำคัญ คือ การทำกิจการโรงบ่มไผ่ยาสูบ โดยกิจการโรงบ่มไผ่ยาสูบเริ่มเฟื่องฟูมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการขยายตัวของโรงบ่มไผ่ยาสูบในภาคเหนือตอนบน ทั้งเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายมากนัก โดยพันธุ์ที่นิยมปลูกในภาคเหนือ คือ พันธุ์เวอร์จิเนีย ส่วนในจังหวัดแพร่มีการขยายตัวของการปลูกไผ่ยาสูบในช่วงต้นทศวรรษที่ 2500 แม้ว่าเมืองแพร่จะมีชื่อเสียงในเรื่องไผ่ยาสูบมาก่อนหน้านี้แล้ว คือ ไผ่ยาสูบเมืองสอง แต่ก็เป็นแต่การปลูกภายในครัวเรือน ไม่ใช่กิจการขนาดใหญ่

ในช่วงทศวรรษที่ 2500 - พ.ศ. 2527 การปลูกไผ่ยาสูบในประเทศไทยที่เฟื่องฟูก็เกิดภาวะเสื่อมถอยเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำต่อเนื่องกันหลายปี ทำให้ความต้องการไผ่ยาสูบในตลาดโลกลดลง รวมถึงมีการรณรงค์งดสูบบุหรี่ และประเทศผู้นำเข้าเพิ่มภาษีบุหรี่ทำให้คนสูบลดลง เนื่องจากไผ่ยาสูบเป็นพืชที่อาศัยการส่งออกเป็นด้านหลัก อุปสงค์ อุปทาน ของราคาขึ้นอยู่กับตลาดโลก โดยในปี พ.ศ. 2527 ประเทศญี่ปุ่นที่เคยนำเข้าไผ่ยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียเฉลี่ยปีละ 3.5 ล้านกิโลกรัม ได้ลดปริมาณการสั่งซื้อเหลือเพียง 1.2 ล้านกิโลกรัมทำให้ราคายาสูบตกต่ำเนื่องจากผลผลิตมีมากกว่าความต้องการในประเทศ ซึ่งถือว่าปี พ.ศ. 2527 เป็นปีแห่งความเสื่อมถอยของการปลูกไผ่ยาสูบ (ฝ่ายเศรษฐกิจการขนส่งและสื่อสาร, ม.ป.ป.)

การปลูกไผ่ยาสูบในจังหวัดแพร่กลับเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากชนชั้นนำนอกจากทำกิจการป่าไม้แล้ว กิจการที่สร้างรายได้ คือ การทำโรงบ่มไผ่ยาสูบ จึงทำให้เกิดการเฟื่องฟูของโรงบ่มไผ่ยาสูบในเมืองแพร่ เนื่องจากความต้องการไผ่ยาสูบภายในประเทศยังคงมีอยู่ โดยในปี พ.ศ. 2535 ในจังหวัดแพร่มีพื้นที่ปลูกไผ่ยาสูบถึง 28,418 ไร่ ผู้ที่ทำการปลูก คือ ชาวบ้านโดยโรงบ่มเป็นผู้ให้พันธุ์และปุ๋ยแล้วเมื่อได้ผลผลิตก็นำมาหักค่าต้นทุนของโรงบ่ม ซึ่งในขณะนั้นถือว่าเฟื่องฟูมาก และมีการปลูกอย่างกว้างขวาง แต่การผลิตไผ่ยาสูบก็ลดปริมาณลงในปีถัดมา (พ.ศ. 2536) ที่ลดลงเหลือประมาณ 8,187 ไร่ ผู้เป็นเจ้าของโรงบ่ม เช่น นายพัฒน์ ผาทอง กล่าวว่า “(ประมาณทศวรรษ 2500)... การทำมาหากินเพิ่มขึ้น (จากการทำไม้: ผู้เขียน) คือ การทำโรงบ่มไผ่ยา จึงมีหุ้นกับญาติซื้อกิจการโรงบ่มไผ่ยาจาก 2 แห่งคือ โรงบ่มป่าแดง และโรงบ่มดอนมูล กิจการดีขึ้นเรื่อย ๆ จนตั้งเป็นรูปบริษัทขึ้นชื่อว่าบริษัทเทพวงศ์...” (พัฒน์ ผาทอง, 2542)

นอกจากนี้ในทศวรรษที่ 2510 ชนชั้นนำของจังหวัดแพร่ยังได้ขยายกิจการโรงบ่มใบยาสูบไปในจังหวัดอื่น ๆ ของภาคเหนือ เช่น จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ที่มีโรงบ่มใบยาสูบของบริษัทเทพวงส์ไปตั้งและปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2518-2521 บริษัทเทพวงส์เป็นบริษัทที่ส่งออกใบยาสูบมากที่สุดของประเทศ โดยมีปริมาณ 4,142/ 6,345/ 6,909/ 4,924 เมตริกตัน (เรียงตามลำดับปี) แสดงให้เห็นว่ายาสูบเป็นแหล่งสะสมทุนทางหนึ่งของชนชั้นนำเมืองแพร่ และการที่ชนชั้นนำในเมืองแพร่เป็นเจ้าของโรงบ่มในหลายจังหวัดภาคเหนือ ทำให้เกิดการรับรู้ต่อเมืองแพร่ผูกโยงกับความเป็น “เมืองยาสูบ” นอกเหนือจากเป็นเมืองที่ปลูกยาสูบแล้วกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวโยงกับเมืองแพร่ เช่นเจ้าของโรงบ่มหรือเจ้าของกิจการป่าไม้ก็มีอิทธิพลต่อการสร้างและการรับรู้ต่อเมืองแพร่ในการรับรู้ของบุคคลภายนอก และกิจการยาสูบนี้ได้ทำให้ภาพของพ่อเลี้ยงที่รับรู้ในฐานะผู้ทำป่าไม้ เปลี่ยนแปรมาเป็นการรับรู้ในภาพ “พ่อเลี้ยงโรงบ่มใบยาสูบ” ซึ่งสามารถดูได้จากเครือข่ายธุรกิจเกษตรของตระกูลวงศ์วรรณ - ผาทอง ที่นำโดยณรงค์ วงศ์วรรณ

ณรงค์ วงศ์วรรณ พ่อเลี้ยงผู้ทรงอิทธิพลและมีบารมี ถือว่าเป็นทุนเกษตรอุตสาหกรรม (Agro-Industry) ตระกูลวงศ์วรรณเริ่มต้นจากการทำป่าไม้ก่อนที่จะขยายมาสู่การค้าใบยาสูบ เริ่มต้นที่แสน วงศ์วรรณ พ่อของณรงค์ ถูกชักชวนจากเจ้าวงศ์ แสนศิริพันธ์ เจ้านายฝ่ายเหนือคนหนึ่ง เข้าทำงานป่าไม้ให้กับบริษัทอีสต์เอเชียติก บริษัทบอร์เนียว จำกัด ซึ่งมีอิทธิพลด้วยการทำไม้มากในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นผู้สร้างความสำเร็จให้กับแสนและตระกูลวงศ์วรรณ เมื่อสนับสนุนให้แสนทำป่าไม้เป็นของตัวเองให้กับเชียงใหม่ โดยลากไม้ขาย 10 กว่าปีร่วมกับนิมมานเหมินท์

แสนตั้งบริษัทเทพวงส์ จำกัด ซึ่งเป็น HOLDING COMPANY ของบริษัทในเครือ "เทพวงส์" มาจนปัจจุบันเมื่อปี 2486 พร้อมกับตั้งโรงเลื่อยขนาดใหญ่ที่บ้านม่อนปากออย อ.เด่นชัย จ.แพร่ โรงเลื่อยนี้มีอิทธิพลจนทำให้ทุกคนรู้จักเจ้าแสน วงศ์วรรณ กับแม่พลอย วงศ์วรรณ เป็นอย่างดี

ปี 2503 เทพวงส์ถูกยึดสัมปทานป่าไม้คืนเกือบทุกแห่ง สร้างความไม่พึงพอใจให้กับณรงค์ ลูกชายคนโตของแสน ที่เรียนจบการเกษตรจากอเมริกาและเข้ามาดูแลกิจการแทนพ่อ ทายาทรุ่นที่ 2 ของตระกูลวงศ์วรรณที่มีณรงค์ - สังวาล เป็นกำลังหลัก โดยณรงค์ ได้ทิ้งป่าไม้หันมาเล่นใบยาสูบแทน โดยเริ่มสร้างโรงบ่มที่แพร่ 2 โรง ในปีเดียวกันนี้ณรงค์ได้ขยายกิจการขึ้นมาที่เชียงใหม่ด้วย เนื่องจากที่นี่เป็นศูนย์กลางของใบยาเวอร์จิเนีย เชียงใหม่ช่วงนั้นมีบริษัทส่งเสริมใบยาสูบไทย จำกัด ที่มีประสิทธิ์ ทุมชุกรี (คนตั้งขาระมิงค์) โอบาส ฤกษ์พฤกษ์ วาทย สหายรายทอง น.พ. นพรัตน์ บุญเสริม อดีตพนักงานเก่าของ บี.เอ.ที. (บริษัทผูกขาดการผลิตใบยาเวอร์จิเนียในประเทศไทย) รวบรวมผู้บ่มอิสระตั้งบริษัทดำเนินงานเป็นของตัวเอง ส่งเสริมใบยาสูบขณะนั้นมีบทบาทสูงสามารถตอบโต้กับโรงงานยาสูบ ณรงค์สามารถจัดระบบงานเกษตรกรรมใหม่ด้วยการตั้งผู้ช่วยชาวไร่ 50 ไร่/คน จึงทำให้บริษัทเทพวงส์ตัดหนทางทำมาหากินของคนเก่ากรรมสรรพสามิต และผูกขาดการซื้อขายยาสูบจากลูกไร่จากบริษัทอื่น ๆ บริษัทเทพวงส์ได้ชื่อว่าเป็นผู้ส่งออกใบยาสูบรายแรกของประเทศไทย โดยร่วมงานกับบริษัททรานส์คอนติเนนทัลของสหรัฐอเมริกา ที่ณรงค์รู้จักตัวประธานเป็นอย่างดี ทำให้เขาสามารถเปิดตลาดใบยาในอเมริกา - ยุโรป และร่วมกับมิตรชุยเปิดตลาดในญี่ปุ่น ออร์เดอร์ใบยาไม่น้อยกว่า 50% ของไทยไปจากเทพวงส์ นับแต่ที่ขยายโรงบ่มใบยาเวอร์จิเนีย (Siam Tobacco Exporter Corporation) อย่างจริงจังตั้งแต่ปี 2507 ปัจจุบัน บริษัทเทพวงส์มีโรงบ่มในเขตแพร่ เชียงใหม่ เชียงราย ไม่น้อยกว่า 140 โรง แต่ละโรงมีมูลค่า 5 - 15 ล้านบาท

รูปที่ 2 ณรงค์ วงศ์วรรณ (ที่มา: https://th.wikipedia.org/wiki/ณรงค์_วงศ์วรรณ)

โรงบ่มใบยาสูบของบริษัทเทพวงส์ขยายตัวควบคู่ไปกับการซื้อขายที่ดิน ซึ่งส่วนใหญ่ก็ได้มาจากชาวจีนนั่นเอง เพราะด้านหนึ่งณรงค์ทำตัวเป็นนายหน้า (Broker) แก่ชาวจีนด้วย กลวิธีนี้ทำให้ตระกูลวงศ์วรรณกลายเป็น "ราชาที่ดิน" เพราะมีที่ดินมากมายใน 3 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ ธุรกิจของตระกูลวงศ์วรรณขยายแขนขา คือการเลี้ยงโคเนื้อแบบครบวงจร โดยตั้งบริษัทเกษตรกรรมสมบูรณ์แบบจำกัดขึ้นมาดูแล โคเนื้อที่เลี้ยงนี้ทำกันในฟาร์มที่ อ.แม่จัน จ.เชียงราย ในเนื้อที่รวม 2,000 ไร่ แม่วัวแต่ละตัวมีราคาสูงถึง 7 แสนบาท โครงการนี้ลูกของณรงค์ที่ต้องเข้ามารับช่วงในรุ่นที่ 3 ต้องมีโรงฆ่าสัตว์ทันสมัยที่สุดในเอเชียเป็นของตัวเอง ตอนนั้นบริษัทเทพวงส์เข้าไปมีหุ้นในโรงฆ่าสัตว์ของมาบุญครอง (ไทยอาร์เอฟเอ็ม) (ไพโรจน์ จันทรมณี และครรชิต อารัมรัตน์ฤทธิ์, 2530)

นอกจากนี้ ทายาทรุ่นที่ 3 ลูก ของณรงค์ 8 คน ที่เน้นการลงทุนด้านการศึกษา ณรงค์ส่งลูก ๆ ไปเรียนเมืองนอกเกือบทุกคน และต้องผ่านการทดสอบการทำงานกับบริษัท ที่ร่วมทุนกับเทพวงส์ ด้วยประสบการณ์ในการทำงานด้านต่าง ๆ อนุสรณ์ วงศ์วรรณ ลูกชายคนโตจบด้านวิศวกรรมโรงงานจากนอร์ทคาโรไลน่า สหรัฐอเมริกา คุมกิจการเทพวงส์ทั้งหมดที่เชียงใหม่ และยังถูกกำหนดให้เป็นทายาททางการเมืองอีกด้านหนึ่งด้วย ณรงค์ปูพื้นฐานให้เขาก้าวเข้าไปเป็นสมาชิกสภาเทศบาลนครเชียงใหม่ เพื่อกุมคะแนนท้องถิ่นไว้ อนุสรณ์เป็นแกนสำคัญของกลุ่ม "ประชาชนดี" ซึ่งเป็นกลุ่มทางการเมืองฝ่ายค้านของเชียงใหม่ เขาเป็นคนหนุ่มที่แม้จะติดมาดพ่อเลี้ยงอยู่บ้าง แต่ก็เป็นคนใจถึงแบบพ่อ จุดเด่นอยู่ที่การประชาสัมพันธ์ตัวเองที่ดี เขาเป็นนายทุนหนังสือพิมพ์ "ข่าวสยาม" ที่หวังใช้เป็นกระบอกเสียงระยะยาวอีกด้วย ต่อมาเขาได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดลำพูน และรัฐมนตรีหลายสมัย

ทายาทอีกคน อนุวัช วงศ์วรรณ จบวิศวกษตรจากสหรัฐอเมริกา อนุวัชดูแลธุรกิจที่เชียงรายเป็นหลัก และยังมีธุรกิจทำกระเทียมผส่งนออกเป็นของตัวเองอีกด้วย อนุวัชมีโครงการที่จะทำโรงแรมขนาด 400 ห้องริมแม่น้ำกก ให้เป็นโรงแรมใหญ่ที่สุดของภาคเหนือ ต่อมาเขาได้ลงสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ และเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ (อบจ.) มาถึงทุกวันนี้ ส่วนลูกคนอื่น ๆ ของณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นกลุ่มทุนท้องถิ่นกลุ่มเดียวที่มีพื้นฐานมาจากคนท้องถิ่นโดยตรง

กิจการยาสูบของตระกูลวงศ์วรรณ เติบโตอย่างรวดเร็วและกลายเป็นผู้ส่งออกใบยาสูบที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ พ่อเลี้ยงณรงค์เคยกล่าวว่า กิจการยาสูบเกี่ยวข้องกับคนภาคเหนือ 1 แสนครัวเรือนกินเนื้อที่หลายจังหวัด ได้แก่ แพร่, ลำปาง, เชียงราย, เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ชาวไร่ยาสูบเหล่านี้เป็นฐานการเมืองของพ่อเลี้ยงณรงค์ และกลุ่มนักเลือกตั้งในเครือข่ายตระกูลวงศ์วรรณ การที่ณรงค์ต้องสัมพันธ์กับความพลิกผันของธุรกิจ และนโยบายของรัฐทำให้เขาต้องลงเล่นการเมืองหรือส่งญาติให้ลงเล่นการเมือง เพื่อที่จะสามารถกำหนดทิศทางนโยบายของรัฐบาลได้ โดยตอนแรกเขาส่ง ผจญ ผาทอง ลูกชายของพ่อเลี้ยงสิงห์ ผาทอง (พี่ชายของพ่อเลี้ยงแสน) เป็น ส.ส. ในปี 2512 และตามด้วยณรงค์ เป็น ส.ส.แพร่ตั้งแต่ปี 2522 ปี 2529 พ่อเลี้ยงณรงค์ ได้ 156,698 คะแนนเป็นแชมป์ ส.ส. คะแนนสูงสุดของประเทศไทย (ไพโรจน์ จันทรานิธิ และครรชิต อารังรัตนฤทธิ์, 2530)

การเลือกตั้ง 2531 พ่อเลี้ยงณรงค์ปลุกกระแส “เล็กรวมไทย ได้นายกฯ คนเมือง” ปรากฏพรรครวมไทย กวาด ส.ส. ในสนามเชียงราย, เชียงใหม่, ลำปาง, ลำพูน, น่าน และแพร่ ประมาณ 18 - 19 ที่นั่ง แต่ก็โชคร้ายตกเป็นฝ่ายค้าน ต่อมาเขาได้เขาไปเป็นหัวหน้าพรรคสามัคคีธรรมซึ่งเป็นพรรคทหารที่สืบทอดอำนาจ และสามารถชนะการเลือกตั้ง แต่ได้รับการปฏิเสธการตรวจลงตราหนังสือเดินทาง (วีซ่า) จากสหรัฐฯ เมื่อเดือนกรกฎาคม 2534 ทำให้เขาไม่สามารถเป็นนายกรัฐมนตรีคนเมืองคนแรกได้ (ณรงค์ วงศ์วรรณ บารมีไม่ถึง “ดวงดาว <https://thepeople.co/narong-wongwan-phrae-province/>, 2562)

ใบยาสูบบีบบาบอย่างมากรในการสะสมทุนของนายทุนภาคเหนือ ตระกูลหนึ่งที่ทำยาสูบจนสามารถสร้างฐานะ และเปลี่ยนทุนเศรษฐกิจมาเป็นทุนการเมือง คือ ตระกูลโลหะโชติ ที่เริ่มต้นจากหลวงธรรณสุร (ช่วง โลหะโชติ) โดยหลวงธรรณสุรเข้ามาเป็นคลังจังหวัดน่านในปี 2475 และต่อมา ปี พ.ศ. 2490 เริ่มทำกิจการยาสูบ และส่งต่อกิจการให้ลูกหลานได้สืบทอดกิจการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยตระกูลโลหะโชติทำโรงบ่มใบยาสูบ และมีเกษตรกรเป็นลูกช่วงตั้งแต่ซื้อกล้วยา ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ให้สินเชื่อ และรับซื้อผลผลิต โดยเครือข่ายผู้ปลูกใบยาสูบที่ทำกิจกรรมกับตระกูลโลหะโชติมีกว่า 15,000 ครอบครัว ทำให้เป็นฐานการเมืองที่สำคัญ

ด้วยเหตุนี้ลูกไร่จึงเป็นฐานเสียงการเมือง เมื่อสมชาย โลหะโชติ ทายาทหลวงธรรณสุรและเจ้าของโรงบ่มใบยา ตัดสินใจลงสมัคร ส.ส. และได้เป็น ส.ส. ในปี 2512 เขาเป็น ส.ส. อยู่ 3 สมัยแล้วผ่องถ่ายให้ นางสาวพูนสุข โลหะโชติ (เกิด 12 มกราคม พ.ศ. 2502) ลูกสาว ซึ่งขณะที่เป็น ส.ส. มีอายุเพียง 27 ปี โดยพูนสุข เกิดเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2502 เป็นบุตรของนายสมชาย โลหะโชติ และ นางกันยา โลหะโชติ สำเร็จการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปริญญาโทด้านจิตวิทยาการศึกษา จาก Temple University ประเทศสหรัฐอเมริกา พูนสุขเคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้จัดการฝ่ายตลาด บริษัทโรงใบยาสูบน่าน จำกัด

ก่อนที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก ใน พ.ศ. 2529 สังกัดพรรคชาติไทย ซึ่งได้รับเลือกตั้งในครั้งดังกล่าว และได้รับเลือกเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2539 รวม 5 สมัย และใน ปี พ.ศ. 2544 พูนสุข ลงสมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่เขต 1 จังหวัดน่าน ก่อนที่จะไม่ได้รับเลือกตั้ง โดยพ่ายแพ้ให้กับ นายคำณ ณ ลำพูน จากพรรคประชาธิปัตย์ และวางมือทางการเมืองในที่สุด แม้ว่าพูนสุขจะแพ้เลือกตั้ง แต่ในเวลาต่อมาคนในตระกูลโหะโชติก็ยังได้รับการเลือกตั้งให้เป็น ส.ส.น่าน จนถึงสิรินธร รามสูตร น้องสาวของพูนสุขชนะการเลือกตั้งเป็น ส.ส.น่าน ในปี พ.ศ. 2548 เรื่อยมาถึงปัจจุบัน โดยสิรินธร ก่อนจะมาเป็น ส.ส. เคยเป็นสมาชิกสภาเทศบาลและนายกเทศมนตรีเมืองน่าน สัมผัสประสบการณ์ทางการเมืองในระดับท้องถิ่นมานานกว่า 20 ปี ฐานการเมืองผ่านลูกไร่/ลูกช่วงโรงบ่มใบยาสูบเป็นฐานเสียงสำคัญให้นักการเมืองในภาคเหนือรวมได้แต่งงานกับนายทรงยศ รามสูตร อดีต ส.ส. จังหวัดหนองคาย (บุตรนายสมม รามสูตร อดีต ส.ส. เชียงใหม่) ทำให้เครือข่ายการเมืองและธุรกิจของตระกูลโหะโชติขยายตัวอย่างกว้างขวาง และในปัจจุบันสิรินธร และครอบครัวยังเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงที่สำคัญในการจัด ถนนคนเดินช่วงน่าน ใจกลางเมืองน่าน เพื่อให้ประชาชนได้ขายสินค้าในท้องถิ่น และแสดงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการสร้างฐานมวลชนผ่านวัฒนธรรมของตระกูลโหะโชติอีกทางหนึ่ง

เช่นเดียวกับจังหวัดพะเยาที่ตระกูลต้นบรรจงสามารถครอบครองพื้นที่ทางการเมืองได้อย่างยาวนาน ต่างเป็นนักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นของจังหวัดพะเยามาอย่างยาวนาน และตระกูลต้นบรรจงก็มีธุรกิจที่สำคัญคือ การทำโรงบ่มใบยาสูบ ในชื่อ บริษัท รวมเพียว จำกัด และอื่น ๆ ภายหลังจาก จ.พะเยา แยกจาก จ.เชียงราย เป็นเมืองเกษตรกรรม ชาวพะเยาปลูกข้าวเป็นหลัก ยาสูบเป็นรอง ตระกูลการเมืองแห่งพะเยาคือ “ต้นบรรจง” สร้างเนื้อสร้างตัวมาจากโรงบ่มรวมเพียว อ.ปง โดย เพียว ต้นบรรจง เป็น ส.ส.พะเยา พรรคประชาธิปัตย์ ปี 2519 “เพียว” มีบุตรธิดา 6 คน ลงเล่นการเมือง 3 คนคือ วรภัส ธิญมณภักดิ์ หรือ พวงเล็ก ต้นบรรจง อดีตรัฐมนตรีและ ส.ส.พะเยา 7 สมัย พรรคชาติไทย ไพโรจน์ ต้นบรรจง ส.ส.พะเยา พรรคเพื่อไทย และไพรัตน์ ต้นบรรจง อดีตนายก อบจ.พะเยา พวงเล็ก ต้นบรรจง หรือพวงเล็ก บุญเชียง เป็น ส.ส.พะเยา มาอย่างยาวนาน และส่งต่อให้ไพโรจน์ เป็น ส.ส.ปี 2539 สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ และนับแต่ปี 2548 ตระกูลต้นบรรจง ก็เข้าร่วมกับไทยรักไทย คนในตระกูลนี้ที่สำคัญ คือ ไพรัตน์ ต้นบรรจง (ลูกชาย) อดีตนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยาหลายสมัย แต่การเลือกนายก อบจ.พะเยา ปี 2554 เกิดการเปลี่ยนแปลง ไพรัตน์ แพ้วรวิทย์ บุณศิริ หลังผูกขาดตำแหน่งนายก อบจ.พะเยา มาอย่างยาวนาน (คมชัดลึก, 2562) เพราะกระแสเสื้อแดง หรือการเมืองอุดมการณ์มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจในการเลือกตั้ง ไม่ได้อาศัยฐานเสียงส่วนตัว หรือเครือข่ายแบบเดิมอีกต่อไป ทำให้กลไกการเมืองแบบเก่าไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ตระกูลปิยวรรณ มีอาชีพค้าขายพืชผลทางการเกษตร และเป็นนักธุรกิจตัวแทนจำหน่ายรถบรรทุก ตระกูลปิยวรรณเป็นนายทุนพื้นเมือง สอาด ปิยวรรณ เป็นบุตรของนายคำสุขและนางจันทร์ดี ปิยวรรณ (เดิมนามสกุลปิงวัง) บ้านเดิมอยู่ที่บ้านเอื้อม หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สอาดเริ่มการประกอบอาชีพด้วยการเป็นลูกจ้างส่งของให้กับพ่อค้าเชื้อสายจีนในตัวจังหวัดลำปาง หลังจากนั้นจึงได้จัดตั้งบริษัทลำปางชัย จำกัด โดยเป็นตัวแทนจำหน่ายเครื่องไฟฟ้าทุกชนิด เครื่องสีข้าว รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน รถยนต์ ทั้งในระบบ

เงินสดและเงินผ่อน นอกจากนี้ตั้งบริษัทอินเตอร์ไลฟ์ไฟแนนซ์ บริษัทน้ำมันสากล และบริษัทลำปาง ชัยอุตสาหกรรมป่าไม้ (ลอป.) อันเป็นบริษัทที่ได้รับสัมปทานการทำไม้จากกรมป่าไม้ (อโณทัย วัฒนาพร, 2558) จะเห็นได้ว่าฐานการสะสมทุนของเสาะอาดเกิดบนฐานการเกษตรที่กำลังเฟื่องฟูอยู่ในยุคนั้น และการที่เขาสามารถสะสมทุนทางธุรกิจได้ ทำให้เข้าสู่พื้นที่ทางการเมืองเป็นสมาชิกสภาจังหวัดลำปาง ต่อมาในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2518 เขาเป็น ส.ส. ลำปาง ถึง 6 สมัย โดยอาศัยฐานลูกค้าพืชผล และอุปกรณ์ทางการเกษตร

การปลูกพืชเศรษฐกิจ อาทิ อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง ปอ ฯลฯ ถือเป็น “พืชการเมือง” (จามะรี เชียงทอง และคณะ, 2554) เพราะผู้ที่รับซื้อผลผลิตจากชาวไร่ได้นำความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่าง “พ่อค้า” กับ “ชาวไร่” และแปลมาเป็นคะแนนเสียง เช่นเดียวกับยาสูบเป็นพืชที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ และมีลูกไร่กว่า 1 แสนครอบครัวทั่วประเทศ (จามะรี เชียงทอง, 2557) โดยเฉพาะในภาคเหนือ เช่น แพร่ น่าน เชียงรายและพะเยา ที่ทำให้ “ชาวไร่ยาสูบ” เป็นฐานการเมืองให้แก่ตระกูลต้นบรรจง เมืองพะเยา “ผาทอง/วงศ์วรรณ” เมืองแพร่ และ “โลหะโชติ” เมืองน่าน ซึ่งทั้ง 3 ตระกูลเป็นเจ้าของโรงบ่มใบยาสูบและทำกิจการโรงบ่มมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งสามตระกูลเป็นนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตระกูลวงศ์วรรณ สามารถขยายกิจการไปในจังหวัดอื่น ๆ เช่น เชียงราย เชียงใหม่ และลำพูน รวมไปถึงสามารถสร้างฐานการเมืองในจังหวัดนั้น เช่น อนุสรณ์ วงศ์วรรณ สามารถเป็น ส.ส. ลำพูน และเป็นรัฐมนตรีหลายสมัย ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการเปลี่ยนทุนทางธุรกิจเป็นทุนการเมืองผ่านใบยาสูบทำให้เห็นพลวัตของทุนที่ไม่หยุดนิ่ง

ทุนการเกษตรได้เฟื่องฟูในทศวรรษที่ 2500 - 2520 นายทุนยาสูบ โดยในประเทศไทย การปลูกใบยาสูบเฟื่องฟูในช่วงทศวรรษที่ 2500 - 2520 หลังจากนั้นก็เกิดภาวะเสื่อมถอยเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำต่อเนื่องกันหลายปี ทำให้ความต้องการใบยาสูบในตลาดโลกลดลง รวมถึงมีการรณรงค์งดสูบบุหรี่ และประเทศผู้นำเข้าเพิ่มภาษีบุหรี่ทำให้คนสูบลดลง เนื่องจากใบยาสูบเป็นพืชที่อาศัยการส่งออกเป็นหลัก ราคาจึงขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดโลก ในปี พ.ศ. 2527 ประเทศญี่ปุ่นที่เคยนำเข้าใบยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียเฉลี่ยปีละ 3.5 ล้านกิโลกรัม ได้ลดปริมาณการสั่งซื้อเหลือเพียง 1.2 ล้านกิโลกรัมทำให้ราคายาสูบตกต่ำ สืบเนื่องจากผลผลิตมีมากกว่าความต้องการ ซึ่งถือว่าปี พ.ศ. 2527 เป็นปีแห่งความเสื่อมถอยของการปลูกใบยาสูบ (ฝ่ายเศรษฐกิจการขนส่งและสื่อสาร, ม.ม.ป.)

แม้ว่าการปลูกยาสูบมากทำให้ชาวบ้านไม่สามารถกำหนดราคาได้เอง เพราะชาวบ้านต้องอาศัยยาฆ่าแมลง ปุ๋ย และกล้าพันธุ์ จากเจ้าของโรงบ่มใบยาสูบ ทำให้ผู้ปลูกยาสูบเป็นผู้อยู่ใต้ระบบอุปถัมภ์ของเจ้าของโรงบ่ม และทำให้เจ้าของโรงบ่มใบยาสูบสามารถผันตนเองมาเป็นชนชั้นนำในท้องถิ่นเป็น ส.ส. , ส.จ. ต่อมา ในปี พ.ศ. 2536 - 2537 ราคาใบยาสูบตกต่ำจึงทำให้ชาวบ้านทยอยเลิกปลูก เกษตรกรในภาคเหนือนิยมปลูกถั่วเหลือง ข้าวโพด โดยพืชทั้งสองชนิดอายุสั้น ต้องการน้ำน้อย ไม่ต้องดูแลรักษามาก ศัตรูพืชไม่ค่อยมี จึงใช้ทุนไม่มากนักในการผลิต และไม่ต้องอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์แบบเบ็ดเสร็จเหมือนการทำยาสูบ ถึงแม้จะไม่สามารถกำหนดราคาได้เองก็ตาม แต่เกษตรกรภาคเหนือในช่วงเวลานี้ก็มีอิสระโดยสัมพัทธ์ โดยไม่ต้องพึ่งพาระบบอุปถัมภ์เหมือนแต่ก่อน ทำให้ชาวบ้านมีสิทธิ์ในการเลือกตัวแทนที่ไม่ตกอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์แบบสมบูรณ์ ทำให้เกิดนักการเมืองใหม่ เช่น แม่เลี้ยงตึก ศิริวรรณ ปราศจากศัตรู ได้เป็น ส.ส. ในปี พ.ศ. 2535 ขณะพ่อเลี้ยงณรงค์ วงศ์วรรณ ส.ส. ผูกขาดเมืองแพร่หลายสมัย (ชูขวัญ ฤงเงิน และสิริกร ไชยมา, 2542) หรือ

วิชาชีพอื่น ๆ เช่น นายแพทย์ชลน่าน ศรีแก้ว ส.ส.น่าน นางลัดดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ ส.ส.พะเยา หรือเจ้าของกิจการอื่น ๆ เช่น ในปี พ.ศ. 2538 ส.ส.เมืองแพร่ก็เปลี่ยนโฉมหน้าใหม่เช่น น.พ. ทศพร เสรีรักษ์ เจ้าของมูลนิธิการกุศลปณบุญ ที่มอบพวงหรีดและรับส่งศพทั่วจังหวัดแพร่ จักษุแพทย์ผู้ใจบุญ นายวรวัจน์ เอื้ออภิญญากุล (นายกแมว) นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแพร่จะเห็นได้ว่า ภายหลังจากชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากการปลูกใบยาสูบภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของ “พ่อเลี้ยง” ที่มีอิสระน้อยกว่าการปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ต้องอยู่ในอุปถัมภ์เบ็ดเสร็จของระบบ “พ่อเลี้ยง” ทำให้การตัดสินใจเลือก หรือไม่เลือกของชาวบ้านมีอิสระโดยสัมพัทธ์มากขึ้น จนในท้ายที่สุดตัวแทนทางการเมืองแบบเดิมที่เรียกว่าพ่อเลี้ยงโรงบ่มได้ลดบทบาทไป และเกิดกระบวนการเลือกคนรุ่นใหม่ ที่ต่างจากผู้เฒ่าในอดีต

การเมืองในธุรกิจ ธุรกิจในการเมือง

การเข้ามาของคนจีนในภาคเหนือจะมาก่อนยุค 2450 สามารถสะสมความมั่งคั่งและกลายเป็นชนชั้นนำในท้องถิ่น ทั้งในฐานะนายทุน นายธนาคาร หรือบางคนสถาปนาตัวเองเป็น “พ่อนาย” อย่างกรณีของไกรศรี นิมมานเหมินท์ (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2555) หรือบางตระกูลเข้าไปมีความสัมพันธ์ผ่านการแต่งงาน เช่น เลิศ ชินวัตร กับเจ้าจันทร์สม ณ เชียงใหม่ ซึ่งการก่อตัวของทุนกลุ่มนี้สัมพันธ์กับการขยายตัวของเส้นทางรถไฟ ที่ได้นำพาคนจีนเหล่านี้ขึ้นมาตั้งเนื้อตั้งตัว โดยเข้าไปเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กับกลุ่มเจ้านายเดิมที่กำลังจะเสื่อมถอยเชิงสถานะทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ (เนื่ออ่อน ขวัญทองเขียว, 2559)

คนจีนกลุ่มนี้เข้ามาแทนที่สถานะของเจ้านายทั้งในแง่อิทธิพลทางการเมือง และสถานภาพทางเศรษฐกิจ ดูได้จากสถานะของตระกูลชุตินา-นิมมานเหมินท์ ผ่านตัวของไกรศรี ที่เป็นที่เคารพในฐานะปราชญ์ที่มีความรอบรู้เรื่องล้านนาคดี และความมั่งคั่ง (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2555) การสะสมทุนของตระกูลนิมมานเหมินท์เริ่มจากการขายของในอำเภอปากบ่อง (ป่าซางในปัจจุบัน) และขยายตัวมาแถวสถานีรถไฟเชียงใหม่ รวมถึงทำการค้าขายทางเรือ และรถไฟในเวลาต่อมา รวมถึงเป็นนายหน้าของธนาคารไทยพาณิชย์ ทำให้สั่งสมความมั่งคั่งมาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเป็นเจ้าที่ดินรายใหญ่ในเชียงใหม่ ทั้งผ่านการซื้อขาย และนายหน้ารับจ้างจนทำให้ที่ดินจำนวนมากตกเป็นของตระกูลนี้ เช่น ที่ดินและตลาดฝิ่นใหญ่อย่างกาดหลวง และในเวลาสามารถสะสมทุนและเปลี่ยนทุนเศรษฐกิจ การเมืองเป็นทุนวัฒนธรรม (ดูเพิ่มใน, Bourdieu, 1997; 1998) กลายมาเป็นตระกูลที่มั่งคั่งและทรงเกียรติของภาคเหนือ

ตระกูลชุตินา-นิมมานเหมินท์ เริ่มต้นจากหลวงอนุสารสุนทร (สุนัฮู้ ชั่วยงแสง) กรมการพิเศษเมืองนครเชียงใหม่ และนางคำเที่ยง (เกิดเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2437) หลวงอนุสารสุนทรเกิดที่ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นบุตรของนายต๋อยและนางแว่น แซ่ฉั่ว ้วยเด็กกำพร้าจึงอยู่ในอุปการะของพี่สาวชื่อ นางบัวจันทร์ ้วยเด็กนายสุนัฮู้ต้องเลี้ยงน้องและค้าขายไปด้วย เมื่ออายุ 16 ปี ย้ายมาอยู่ย่านวัดเกตการาม เริ่มทำการค้าขนาดเล็ก ต่อมาขยายกิจการใหญ่ขึ้น หลังจากแต่งงานกับนางคำเที่ยงแล้ว ได้ย้ายมาค้าอยู่ที่ถนนท่าแพ ขณะอายุ 20 ปี ตั้งร้านค้าขายชื่อ “ร้านชั่วยงแสง” ปัจจุบันคือ ห้างหุ้นส่วนอนุสารเชียงใหม่ การซื้อที่ดินที่เป็นที่ตั้งร้านแห่งนี้ของหลวงอนุสารซึ่งเป็น

ทำเลเหมาะกับการทำการค้า หลวงอนุสารซื้อได้ในราคาถูกเมื่อปี พ.ศ. 2430 ขณะเมื่ออายุ 20 ปี ขณะนั้นไม่มีใครกล้าซื้อเนื่องจากเจ้าของบ้านที่พักอาศัยอยู่เสียชีวิตจากการตายโดยผิดธรรมชาติหลายคนในคราวเดียวกัน หลังจากซื้อแล้วหลวงอนุสารย้ายครอบครัวจากย่านวัดเกตการามมาพักอาศัยและเปิดร้านค้า ต่อมาจึงก่อสร้างเรือนแถวและอาคารติดหลวงเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2440 - 2445 รวมทั้งการนำรถยนต์โดยสารรับจ้างเข้ามาวิ่งเป็นรายแรก พร้อมกับก่อตั้งห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลอนุสารเชียงใหม่ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2477 โดยทำหน้าที่ปล่อยเงินกู้เป็นหลัก ซึ่งถือว่าเป็นการสะสมทุนในรุ่นแรก

เขามีลูกคนหนึ่งเป็นผู้หญิงคนโตชื่อนางกิมฮ้อ ที่สามารถเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างตระกูลชุตินาและนิมมานเหมินท์ กิมฮ้อจบการศึกษาจากโรงเรียนสตรีพระราชยา และในปี พ.ศ. 2454 นางกิมฮ้อได้สมรสกับนายกี นิมมานเหมินท์ และมีบุตรธิดารวมทั้งสิ้น 6 คน คือ นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ - ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ล้านนา และเป็นหนึ่งในนักธุรกิจใหญ่ของเชียงใหม่ของยุคนั้น นายพิสุทธิ์ นิมมานเหมินท์ - ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยคนที่ 8 ศาสตราจารย์ อัน นิมมานเหมินท์ - ศาสตราจารย์ประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นายเรือง นิมมานเหมินท์ - นักการเมืองท้องถิ่น และอดีตนายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ นายแจ่มจิตต์ เลาหวัณน์ - นักสังคมสงเคราะห์ นางอุณณ์ ชุตินา - ผู้ก่อตั้งศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ (อนุ เนินหาด, 2556)

ในช่วงที่บริษัทเงินทุนฟู่เฟื่อง นิมมานเหมินท์-ชุตินามีบริษัทเงินทุน "ไทยเงินทุน" มีสาขาทั่วภาคเหนือ ผลการดำเนินงานที่ค่อนข้างดี ทำให้มีการเสนอที่จะจัดตั้งธนาคารท้องถิ่นอีกครั้ง (ไทยเงินทุนต่อมาถูกขายออกไปให้กับกลุ่มสากลเคหะ) รูปแบบการพัฒนาทุนเงินกู้ของนิมมานเหมินท์-ชุตินา หลังพลาดเรื่องตั้งแบงก์ท้องถิ่นก็หันไปเป็นตัวแทน (agency) ให้กับแบงก์นครหลวงไทย ก่อนที่จะมีเรื่องราวขัดแย้งกันจนแทบฝืนไม่ไหว เขาไม่เหยียบกับผู้อยู่หุ้นใหญ่บางคน จนต้องหันไปร่วมงานกับแบงก์กรุงเทพฯ พาณิชยการแทน ขณะที่แบงก์นครหลวงไทยนั้นได้ตระกูลชินวัตรเข้ามาสานงานต่อ ไกรศรีนั้นสนิทสนมกับโกวเจ่งจ้วย หรือฉวี โกมลภิตี ผู้อยู่หุ้นคนหนึ่งจึงร่วมสังฆกรรมกับแบงก์นครหลวงไทย งานตอนนั้นเงินเดินสะพัดมากปีหนึ่ง ๆ (ราวปี 2494) ปริมาณเงินไหลผ่านแบงก์นี้ร่วมร้อยล้านบาท ธุรกิจของนิมมานเหมินท์-ชุตินาผ่านพ้นวังวนของการพัฒนาแบบอนุรักษ์เมื่อแตกหน่อเข้าไปในธุรกิจยาสูบโดยแจ่มจิตต์ เลาหวัณน์ น้องสาวไกรศรีดำเนินงาน และธุรกิจโรงแรมและท่องเที่ยว ที่ดำเนินการโดยไกรศรี กับ อุณณ์ น้องสาวอีกคนดูแลโดยสร้างโรงแรมชั้นหนึ่งขนาดใหญ่ขึ้นชื่อ "รินคำ" โรงแรมรินคำนั้นฮือฮามากในเรื่องความทันสมัยที่ประสานเข้ากับงานศิลปล้านนาได้อย่างกลมกลืน (ไพโรจน์ จันทรนิมิ และครรชิต อารังรัตนฤทธิ์, 2530)

คนในตระกูลชุตินา - นิมมานเหมินท์ ยังเป็นนักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น เช่นกรณี สุกิจ นิมมานเหมินท์ โดยสุกิจมีมีเกี่ยวข้องเป็นญาติของไกรศรี โดย “สุกิจ นิมมานเหมินท์ เกิดที่ตำบลช้างม้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2449 เป็นบุตรนายหิ นางจันทร์ทิพย์ นิมมานเหมินท์ แรกเข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนชวียงเส็งอนุกุลวิทยา สอบได้มัธยม 1 แล้วเรียนต่อที่ยุพราชวิทยาลัยจนจบชั้นมัธยม แล้วเข้ากรุงเทพฯ เรียนต่อที่โรงเรียนอัสสัมชัญปลาย พ.ศ. 2468 รับทุนบิดามารดาและญาติไปเรียนในประเทศอังกฤษ สำเร็จปริญญาตรีวิศวกรรมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยลอนดอน

ทั้งได้ประกาศนียบัตรวิศวกรรมโยธาจากสถาบันแบตเตอร์ซีโพลิเทคนิค เมื่อ พ.ศ. 2473 อีกปีหนึ่งได้ปริญญาโทวิศวกรรมศาสตร์จากมหาวิทยาลัยลอนดอน กลับเมืองไทยเข้ารับราชการเป็น อาจารย์สอนวิชาฟิสิกส์และไฮโดรลิกส์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะเดียวกันเป็นอาจารย์พิเศษ ที่โรงเรียนนายร้อยเทคนิคทหารบกโดยไม่ขอรับค่าสอนและเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย

เมื่อสงครามมหาเอเชียบูรพาเกิดขึ้น รัฐบาลเห็นความสามารถและคุณสมบัติจึงส่งย้ายสังกัดไป เป็นอธิบดีกรมอาชีวศึกษากระทรวงศึกษาธิการ เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 ได้รับ เลือกตั้งจากสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา สมครเป็นผู้แทนราษฎรของจังหวัดเชียงใหม่ และได้รับเลือกเมื่อ 29 มกราคม พ.ศ. 2491 เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และการเลือกตั้ง 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ได้รับเลือกเป็น ผู้แทนราษฎรของจังหวัดเดิมอีก ปีเดียวกันนี้ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ต่อมาหัวหน้า พรรคสหภูมิ มีสมาชิกพรรคได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมากที่สุด จึงได้เป็นรองนายกรัฐมนตรี และ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ พ.ศ. 2501 รัฐบาลสมัยนั้นมอบหน้าที่ราชการพิเศษให้เป็น เอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศอินเดีย และเป็นอัครราชทูตไทยประจำเนปาล อัฟกานิสถาน ศรีลังกา เอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศสหรัฐอเมริกา ตามลำดับ และเกษียณอายุราชการ เมื่อปี 2510

เมื่อพ้นอายุราชการแล้วยังเข้ารับหน้าที่เลขาธิการขององค์การซีเมส อันเป็นสำนักงานของ บรรดารัฐมนตรีศึกษาธิการแห่งภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 ได้เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2515 ใน พ.ศ. 2516 ได้รับแต่งตั้งเป็นรองนายกรัฐมนตรีหลังจากนั้น และอยู่ในตำแหน่งนี้จนสิ้นอายุของรัฐบาลชุดนั้น

สุกิจ นิมมานเหมินท์ ยังได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่อื่น ๆ เช่น นายกราชบัณฑิตยสถาน นายกสภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประธานกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ประธานกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย ประธานกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ ประธานกรรมการโครงการมหาวิทยาลัย ทางอากาศ ประธานอาศรมวัฒนธรรมไทย - ภารต นายกสมาคมเพื่อรักษาสมบัติวัฒนธรรม นายกสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม นายกสมาคมเกียรตินิยมอาชีวศึกษา อุปนายกสยาม สมาคม” (เดลินิวส์, 2559) ซึ่งจะเห็นว่าสุกิจมีบทบาทในฐานะต่าง ๆ อย่างสูงผ่านการสะสมทุน ที่แปรเป็นทุนทางการศึกษา และทุนทางการเมือง ทำให้กำหนดนโยบายในระดับต่าง ๆ ได้

นอกจากสุกิจแล้ว ไกรสร ตันติพงศ์ เป็นเครือญาติอีกคนในตระกูลชุติมา-นิมมานเหมินท์ เขาเป็นอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง อุตสาหกรรม ในรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัด เชียงใหม่ สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้รับการ เลือกตั้งมากที่สุด ในประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ คือ 7 สมัย เกิดเมื่อวันพฤหัสบดี ที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2473 ที่ตำบลวัดเกตุ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบุตรคนที่ 4 ในบรรดาบุตรทั้ง 6 คนของ นายหิรัญ และนางทองสุข ตันติพงศ์ (สกุลเดิม ชูติมา) มีพี่น้องตามลำดับดังนี้ นายประภาส นางสาวสุชาดา นายถนอม นายไกรสร นายกมล และนายปรีดี

เขาเริ่มการศึกษาระดับอนุบาล ที่โรงเรียนวัดเกตการาม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนดาราวิทยาลัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-4 ที่โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย และศึกษาต่อที่โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โดยเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-4 ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 หมายเลขประจำตัว 2745 เรียนชั้นมัธยมปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย

รูปที่ 3 ไกรสร ตันติพงศ์ (ที่มา: [https://th.wikipedia.org/wiki/ไกรสร ตันติพงศ์](https://th.wikipedia.org/wiki/ไกรสร_ตันติพงศ์))

ไกรสรถึงแม่จะมีศักดิ์เป็นหลานน้ำของนายสุวิช พันธ์เศรษฐ ส.ส. เชียงใหม่ 3 สมัย และนายทองดี อิศราชีวิน ส.ส.เชียงใหม่ 4 สมัย ส.ส. ทั้งสองคนเป็นน้องแม่ทองสุก

“เขาต่อสู้อย่างโหดโชนมาตั้งแต่วัยรุ่น เขาเคยเป็นกรรมกรแบกหามท่าเรือทรงวาด กลางคืนเรียนหนังสือเพื่อเรียนวิชากฎหมาย แต่ในที่สุดชีวิตก็หักเหไปเป็นกะลาสีเรือสินค้า ออกท่องทะเลมหาสมุทร กลับมาเชียงใหม่ปี 2493 ทำงานเป็นกรรมกรโกดังน้ำมัน เป็นกรรมกรแบกหามโรงเลื่อยจักร เป็นกรรมกรเหมืองแร่ลูลแฟรม อาศัยมีวิชาความรู้เปลี่ยนสถานภาพเป็นเจ้าของโรงค้าไม้แปรรูป เป็นนักหนังสือพิมพ์ ดำเนินกิจการพร้อมกับบรรดาเพื่อนฝูง มีมิตร มาลีกุล เป็นบรรณาธิการ, อารีย์ วีรพันธ์ เป็นผู้จัดการ มานิตย์ สุจารีย์ เป็นหัวหน้ากองบรรณาธิการดิสงฆ์ โอวาทสาร เป็นหัวหน้านักข่าว ส่วนไกรสร เป็นผู้อำนวยการ และเป็นเจ้าของกิจการโรงพิมพ์ไกรนิมิตรการพิมพ์ โดยมีวงดนตรี “คณะลูกระมิงค์” ซึ่งมีบุญชู วรรณฤทธิ์ และคณะอีก 20 คน ร่วมขบวนการปลุกกระแสให้ประชาชนในภาคเหนือ ซื้อหนังสือพิมพ์แผ่นดินไทย อ่านกันอย่างแพร่หลาย พิมพ์จำหน่ายวันถือเตอร์รี่ แข่งขันกับหนังสือพิมพ์ชาวเหนือและคนเมืองโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ “แผ่นดินไทย” มีเด็ก ๆ วัยรุ่นอายุ 12 - 15 ปี วิ่งขายกันนับร้อยกว่าคน ที่โด่งดังก็มี เด็กชายอินทร์ตัน ยอดบางเตย (พลตรีอินทร์ตันฯ หรือ เสธ.ยอด), เด็กชายประเสริฐ ธนาฤทธิ์ (เจ้าของกิจการโรงเรียนพาณิชยการฯ), เด็กชายสันติ มาลีกุล (เจ้าของรถขนแร่จังหวัดกาญจนบุรี) เป็นต้น

หนังสือพิมพ์แผ่นดินไทยมีลักษณะเด่นกว่าหนังสือพิมพ์ดังกล่าวในภาคเหนือ คือ

- มีวงดนตรี “คณะลูกระมิ่ง” ร่วมขบวนการปลุกกระแส

- มีเพลง “หนังสือพิมพ์แผ่นดินไทย เรารับใช้ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และประชาชนไทย ต้องซื่อตรง ไม่โกงไม่กิน และไม่หวั่นเกรงอิทธิพลใด ๆ”

- มีทีมงานเข้มแข็งเป็นคนหนุ่มวัย 25 - 45 ปี

- เขากล้าบ้าบิ่น หัวหัวศฟใส่ป้าเข้ากรุงเทพ เรียกร้องความเป็นธรรมให้ประชาชนโดยไม่เกรงกลัวอิทธิพลใด ๆ ทั้งสิ้น ในต้นปี 2499 และประชาชนก็ได้รับความเป็นธรรมตามคำเรียกร้องทุกประการ

ไกรสรตัดสินใจลงสมัครเป็น ส.ส.จังหวัดเชียงใหม่ แบบรวมเขตจังหวัด โดยสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ที่มีควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรคในปี 2500 มีเสนีย์ ปราโมช เป็นรองหัวหน้าพรรค และเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์คนที่ 2 ไกรสร ดันติพงศ์ เป็นรองหัวหน้าพรรคและประธาน ส.ส. เขาได้รับเลือกเป็น ส.ส.เชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2531 รวมถึง 7 สมัย

เมื่อได้เป็น ส.ส. ในปี พ.ศ. 2500 เขาได้เลิกกิจการหนังสือพิมพ์แผ่นดินไทย โดยยกกิจการโรงพิมพ์ไกรนิมิตรการพิมพ์ และหนังสือพิมพ์แผ่นดินไทยให้มิตร มาลีกุล ไปดำเนินการร่วมกับประเวศน์ เหมะศิริ

ขณะที่เป็นนักการเมืองเขาได้ทำหน้าที่เป็นนักการเมืองอย่างแท้จริง และเมื่อเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติรัฐประหารแต่ละครั้งไกรสร ต้องหนีหัวซุกหัวซุนไปอยู่ต่างประเทศเพราะเป็นฝ่ายค้านรัฐบาลเผด็จการโดยการสนับสนุนของ เสนีย์ ปราโมช” (โอเคเนชั่น, 2554)

ผลงานของเขาที่สำคัญ เช่น ในปี พ.ศ. 2528 เขาได้เสนอร่างกฎหมายพระราชบัญญัติเชียงใหม่มหานคร เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรเพื่อยกฐานะจังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวเชียงใหม่เลือกผู้บริหารของตัวเอง คือผู้ว่าราชการเชียงใหม่มหานคร แต่ร่างพระราชบัญญัติไปค้างอยู่ในสภาฯ เท่านั้น รอการบรรจุเป็นวาระเพื่อพิจารณา แต่มีการยุบสภาเสียก่อนเรื่องนี้จึงยุติลง

ไกรสร รับปากแม่ทองสุก มารดาที่กำลังป่วย โดยไม่ลงเลือกตั้งในเดือนกรกฎาคม 2531 เป็นต้นมา จึงเป็น ส.ส. ที่ไม่เคยสอบตก และได้ลาออกจากพรรคประชาธิปัตย์ ต่อมาได้วางมือทางการเมือง และอาศัยอยู่ที่บ้าน “ไทยร่มเย็น” จังหวัดเชียงใหม่ โดยเปิดร้านขนมจีนเผ็ดติดตามการเมืองอย่างเป็นระยะ และศึกษาสนใจในโหราศาสตร์ มักออกมาทำนายเหตุการณ์บ้านเมืองเสมอ ๆ ตามหลักโหราศาสตร์ จนได้ชื่อว่าเป็น “หมอดูการเมือง” อีกคนหนึ่ง

ไกรสร เคยมีภรรยา 3 คนคือ 1. นางทองอินทร์ ดันติพงศ์ 2. นางเครือวัลย์ ดันติพงศ์ 3. นางอรชา ดันติพงศ์ โดยมีบุตรกับนางทองอินทร์ คือ นางกนิษฐา จันทรศัพท์ พลอากาศตรีศุภมิตร ดันติพงศ์ ไกรสร เสียชีวิตเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2561 สิริอายุรวม 87 ปี

นักการเมืองอีกคนที่สะสมทุนผ่านการทำธุรกิจมาอย่างหลากหลาย ล้วนแล้วแต่เป็นธุรกิจที่เฟื่องฟูในท่ามกลางการเติบโตของประเทศที่พยายามจะเปลี่ยนเป็นประเทศพัฒนา ทั้งเหมืองแร่ การลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ แสดงให้เห็นว่าความสนใจที่นักธุรกิจที่จะเข้าสู่การเมืองอาศัยความสัมพันธ์หลายระดับ ตัวอย่างเช่น สมพงษ์ อมรวิวัฒน์ เขาเคยเป็น ส.ส. ชลบุรีก่อนที่จะเขาย้ายมาลงสมัครที่จังหวัดเชียงใหม่ ความสัมพันธ์ที่ทำให้เขาได้เป็น ส.ส.ชลบุรี ผ่านการสร้างความสัมพันธ์

และการสนับสนุนของกำนันเป๊าะ หรือสมชาย คุณปลื้ม ผู้ทรงอิทธิพลแห่งภาคตะวันออก กรณีของ สมพงษ์ ถือว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของ ส.ส. ในทศวรรษ 2520 ที่อาศัยความสัมพันธ์กับผู้ที่มีอิทธิพล ในท้องถิ่น โดยไม่ต้องเป็นคนในจังหวัดนั้นเลย ดังเช่น บุญชู โรจนเสถียร อดีต ส.ส.ชลบุรีและ นครสวรรค์ ทวีข ก่อเงินประทุม อดีต ส.ส.ราชบุรีและมหาสารคาม และประทวน รมยานนท์ อดีต ส.ส.กรุงเทพ ฯ และเชียงราย (3 สมัย) จะเห็นได้ว่า ส.ส. ข้างต้นต่างเป็นนักธุรกิจหรือนายทุน ที่ประสบความสำเร็จก่อนที่จะเข้าสู่พื้นที่ทางการเมือง อาจถือว่าเป็นยุคนี้เป็นยุคที่ทุนธุรกิจและทุน การเมืองเชื่อมประสานกันอย่างเหนียวแน่น (ชัยพงษ์ สำเนียง, 2560ก;ข; 2561)

สมพงษ์ อมรวิวัฒน์ เกิดเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2484 เกิด 3 กรกฎาคม 2484 กรุงเทพฯ เป็นบุตรคนที่ 7 ในจำนวนพี่น้อง 10 เป็นน้องชายของพลตำรวจเอก สุวดี อมรวิวัฒน์ อดีตอธิบดีกรมตำรวจ สมพงษ์สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจากโรงเรียน อำนวยศิลป์ จบปริญญาตรีทางด้านบริหารธุรกิจ Curry College, Milton, Massschussets, USA และ จบปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ สาขาการเมืองและการปกครอง จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เคยเป็น ผู้จัดการฝ่ายขาย บริษัท ไทยอมฤตบริเวอรี่ จำกัด 2511 ผู้จัดการฝ่ายการตลาด บริษัท ไทยอมฤตบริเวอรี่ จำกัด 2516 กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท ไทยอมฤตบริเวอรี่ จำกัด 2521 ผู้อำนวยการ บริษัท คลอสเตอร์ (ประเทศไทย) จำกัด กรรมการผู้จัดการ บริษัท เหมืองแร่ชาติเชื้อ-สมพงษ์ กรรมการ ผู้จัดการ บริษัท สยามกลาสอิมพอร์ต - เอ็กซ์พอร์ต จำกัด กรรมการผู้จัดการ บริษัท เงินทุน หลักทรัพย์มหานคร จำกัด

รูปที่ 4 สมพงษ์ อมรวิวัฒน์ (ที่มา:รูปไทยรัฐ, 2562)

ส่วนงานทางด้านการเมืองสมพงษ์ เป็น ส.ส. 2 จังหวัด คือ เป็น ส.ส. ครั้งแรกในจังหวัดชลบุรี ปี 2529 พรรคชาติประชาธิปไตย ต่อมามาได้เป็น ส.ส. เชียงใหม่ 6 สมัย ตั้งแต่ปี 2531 รวมปี 2562 เป็น ส.ส. สัดส่วนพรรคเพื่อไทย เคยเป็นรองเลขาธิการพรรคชาติประชาธิปไตย เลขาธิการพรรครวมไทย ปี 2533 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปี 2534 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ปี 2535 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน และสวัสดิการ ปี 2538 รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ปี 2539 ในขณะที่ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาพรรคเพื่อไทย ปี 2554 เขาได้ขึ้นเวทีแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ที่บริเวณสนามโรงเรียนบ้านวังจ้อม อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่²

สมพงษ์ ยังเคยเป็นหัวหน้ากลุ่ม 16 อันมีสมาชิกคนสำคัญของกลุ่ม 16 ได้แก่ นายสุชาติ ตันเจริญ นายเนวิน ชิดชอบ นายสรอรรถ กลิ่นประทุม ฯลฯ ที่สังกัดไทยรักไทยด้วยกัน เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ศาลรัฐธรรมนูญมีมติให้ยุบพรรคพลังประชาชน และตัดสิทธิ์ทางการเมืองของคณะกรรมการบริหารพรรคคนละ 5 ปี จึงทำให้ นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์ รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นรองหัวหน้าพรรคพลังประชาชน ต้องพ้นจากตำแหน่ง และถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง 5 ปี เช่นเดียวกับคณะกรรมการบริหารพรรคพลังประชาชนคนอื่นอีก 36 คน (รักษา เมธีโกภพงษ์ และวีระ เลิศสมพร, 2551)

ในปี 2562 เขาถูกเสนอชื่อจากพรรคแนวร่วมประชาธิปไตย 7 พรรคให้เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร แต่พ่ายแพ้ต่อชวน หลีกภัย พรรคประชาธิปัตย์ ต่อมาเขาได้รับการเสนอชื่อให้เป็นหัวหน้าพรรคเพื่อไทย และเป็นผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร

การที่สมพงษ์ได้เป็น ส.ส. อย่างต่อเนื่องนอกจากทุนทางธุรกิจที่หลากหลายแล้ว การที่เขาคงเส้นคงวาจากการลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องในงานต่าง ๆ ของชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้เขาสามารถรักษาสายสัมพันธ์กับประชาชนในเขตเลือกตั้งได้ รวมทั้งสามารถสนับสนุนให้ลูกชายจุลพันธ์ อมรวิวัฒน์ เป็น ส.ส.เชียงใหม่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2548 จุลพันธ์ได้แต่งงานกับวิสาร เตชะธีราวัฒน์ อดีต ส.ส.เชียงราย 2 สมัย ลูกสาววิสาร เตชะธีราวัฒน์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงราย 9 สมัย แสดงให้เห็นเครือข่ายทางการเมืองที่กว้างขวางของทั้ง 2 ตระกูลในภาคเหนือ

นอกจากนี้การท่องเที่ยวเฟื่องฟูของกลุ่มนายทุนเชียงใหม่ได้เล็งเห็นโอกาส ได้คิดวัฒนธรรมประดิษฐ์ที่เรียกว่าขันโตกดินเนอร์ ในปี พ.ศ. 2496 โดยจำลองการกินอาหารในโอกาสพิเศษของคนเหนือมาปรับใช้ จนกลายเป็นวัฒนธรรมมาตรฐานที่แพร่หลายของคนในภาคเหนือ มีการเสริมแต่งและกำหนดให้ใส่เสื้อหม้อฮ่อมในการร่วมงานจึงเป็นแบบแผนของงานขันโตกมาจนถึงปัจจุบันนี้ แม้วก่อนหน้านั้นจะมีการใส่เสื้อหม้อฮ่อมอย่างแพร่หลายในภาคเหนือ หรือแม้แต่

² ประวิทย์ นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์. สืบค้นจาก <https://www.ryt9.com/s/refb/200543> 2529

2529 -พรรคชาติประชาธิปไตย-ชลบุรี-เขต-1-ได้ (คะแนน 83,698)

2531-พรรครวมไทย-เชียงใหม่-เขต 2-ได้ (คะแนน 82,857)

2535-พรรคสามัคคีธรรม-เชียงใหม่-เขต 2-ได้ (คะแนน 100,303)

2535 (กันยายน)-พรรคชาติพัฒนา-เชียงใหม่-เขต 2-ได้ (คะแนน 71,379)

2531-พรรคชาติพัฒนา-เชียงใหม่-เขต 3-ได้ (คะแนน 56,958)

2539-พรรคชาติพัฒนา-เชียงใหม่-เขต 3-ได้ (คะแนน 74,851)

ภาคอีสานมาก่อนหน้านั้นแล้วก็ตาม แต่การที่เสื้อหม้อฮ่อมได้ถูกทำให้เป็นเสื้อที่ใส่ในงานขันโตก และมีการจัดระเบียบแบบแผนในงานขันโตกในยุคหลังอย่างอลังการ เป็นเวทีแสดงศิลปวัฒนธรรม ภาคเหนือ โดยงานขันโตกจะจัดในคราวต้อนรับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หรือนักการเมือง มีการกำหนดให้ผู้ร่วมงานใส่เสื้อหม้อฮ่อมทำให้เสื้อหม้อฮ่อมได้รับการรับรู้อย่างกว้างขวาง และทำให้เสื้อหม้อฮ่อมเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของภาคเหนือ รวมถึงในยุคทศวรรษที่ 2510 นักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ถือเอาเสื้อหม้อฮ่อมเป็นเสื้อที่ใช้ใส่ขึ้นดอยในงานประเพณีรับน้องขึ้นดอย ทำให้เสื้อหม้อฮ่อมถูกรับรู้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่าจากฐานธุรกิจที่หลากหลายทำให้ตระกูลบุญปรกรณ์เปลี่ยนทุนทางธุรกิจมาเป็นทุนทางการเมือง และสามารถเปลี่ยนทุนทางการเมืองไปเอื้อต่อธุรกิจ เช่น กรณีผังเมืองที่มีผลต่อธุรกิจบ้านจัดสรรและคอนโดของตระกูล อาจกล่าวได้ว่าความมั่งคั่งของบุญปรกรณ์เกิดจากการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ และการเติบโตของการท่องเที่ยวที่กลายมาเป็นฐานธุรกิจที่สำคัญของตระกูล

สรุป

การผลิตภาคนอกเกษตรกรรม หรือในภาคเกษตรกรรมที่เป็นการผลิตเพื่อขาย ทำให้คนในภาคการผลิตนั้น ๆ สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และเศรษฐกิจ ที่ใหญ่กว่าในท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และระบบความสัมพันธ์แบบเดิม (รวมถึงระบบอุปถัมภ์แบบเดิม) ไม่อาจแก้ไขปัญหาให้คนในสังคมได้อีกต่อไป การถักทอสายใยความสัมพันธ์แบบใหม่ทั้งในระบบอุปถัมภ์ใหม่ ระบบพาณิชย์ ฯลฯ

การอธิบายเศรษฐกิจกระแสหลัก มักให้ความสำคัญกับระบบทุนนิยม ที่ให้ทุกคนสามารถแข่งขันได้ในระบบตลาด และทุกคนมีอิสระที่จะลงทุน ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้เสรีภาพแก่ภาคเอกชนในการเลือกดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน สามารถเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เศรษฐทรัพย์ต่าง ๆ ที่ตนหามาได้ มีเสรีภาพในการประกอบธุรกิจ รวมทั้งการเลือกอุปโภคบริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ ใช้ระบบของการแข่งขันโดยมีราคาและระบบตลาดเป็นกลไกสำคัญในการจัดสรรทรัพยากร โดยรัฐบาลจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือกล่าวได้ว่าระบบทุนนิยมมุ่งให้คนแข่งขันกันในตลาดอย่างเสรี ซึ่งจากการศึกษาพบว่าทุนในสังคมไทยส่วนใหญ่ล้วนแอบอิงกับรัฐเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางธุรกิจและกีดกันกลุ่มทุนอื่น การเมืองของการเลือกตั้งได้เป็นพื้นที่ที่คนกลุ่มต่าง ๆ สามารถเข้ามาได้อย่างกว้างขวาง พบว่าคนกลุ่มใหม่ เช่น นายทุนน้อยในท้องถิ่น ผู้ประกอบการขนาดเล็ก หรือชนชั้นกลางระดับต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทใน “สนามการเมืองใหม่” นี้ สะท้อนให้เห็นกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลาย แต่เดิมการเมืองหรืออำนาจท้องถิ่นในอดีตมักผูกขาดอยู่ในกลุ่มผลประโยชน์แคบ ๆ (Turton, 1976) ซึ่งสัมพันธ์กับการสะสมทุนตั้งบนฐานความสัมพันธ์สองรูปแบบ คือ (1) ความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจโลก หรือทุนนิยม ที่สร้างความเติบโตให้เศรษฐกิจไทย (2) ความสัมพันธ์ส่วนตัวในสังคมไทยที่หนุนเสริมให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตไปได้ ทำให้งานชิ้นนี้สามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงได้อย่างกว้างขวางทั้งรสนิยม การสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายธุรกิจ

ลักษณะของทุนและเครือข่ายธุรกิจในประเทศไทยข้างต้นล้วนสัมพันธ์กับเศรษฐกิจระดับมหภาคหรือระดับโลก ภายใต้ระบบทุนนิยม ที่ทุนไม่มีสัญชาติ ขยับเคลื่อนด้วยระบบตลาด ที่ทุกคนสามารถเข้าไปแข่งขันช่วงชิงได้ แล้วแต่เราอยู่ในฐานะไหน ได้เปรียบหรือเสียเปรียบจากการแข่งขันนั้น ทำให้ประชาชนสามารถต่อรองกับนักการเมือง รัฐ และเป็นเครื่องมือเข้าสู่อำนาจได้ดีกว่าการปกครองแบบอื่น ๆ ส่วนเรื่องการซื้อสิทธิ์/ ขายเสียง ประชาชนไม่ได้ขายเสียงเพื่อแลกกับอรรถประโยชน์เฉพาะหน้า การซื้อสิทธิ์/ ขายเสียงเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมอย่างซับซ้อน ภายใต้ความสัมพันธ์ที่หลากหลายทั้งอุปถัมภ์แนวดิ่ง/แนวนอน เครือญาติ พรรคพวก เพื่อนฝูง กลุ่มธุรกิจ การสร้างภาพลักษณ์ ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับงานของนิตี ภาวครพันธุ์ (Niti, 2003) กล่าวโดยสรุปพบว่า การเมืองที่เคยเกาะเกี่ยวกันแต่เดิมได้มีความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในหลายมิติ ทั้งเกิดกลุ่มคนที่หลากหลาย และแข่งขันกันเอง ซึ่งทำให้เราเห็นว่าการเมืองในระดับต่าง ๆ มีพลวัต เป็นสนามต่อรองของคนกลุ่มต่าง ๆ เป็นความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับกันในหลายระบบ การทำความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยจึงไม่ง่ายอย่างที่ "มายาคติ" ทำให้เรารับรู้ การเมืองในระดับต่าง ๆ ก็อาศัยความสัมพันธ์ที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแต่ละพื้นที่ด้วย³ (ชัยพงษ์ สำเนียง, 2562)

บรรณานุกรม

- คมชัดลึก. (2562). *กว๊านระอุเดือด! "ธรรมนัส" ปักธงคว้า "อรุณี" สายตรงนายใหญ่*. สืบค้นจาก <http://www.komchadluek.net/news/scoop/357625>
- จามะรี เชียงทอง และคณะ. (2554). *ชนบทไทย: เกษตรกรระดับกลางและแรงงานไร้ที่ดิน*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จามะรี เชียงทอง. (2557ก). *ชนบทไทย จากอดีตสู่อนาคต*. เชียงใหม่: แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.).
- _____. (2557ข). *ทบทวนกรอบคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์และความสำคัญของชนกลางทางการเมืองและเศรษฐกิจในการศึกษาชนบท*. *สังคมศาสตร์*, 26(2), 59-92.
- _____. (2560). *สังคมชนบทในโลกสมัยใหม่*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2527). *เศรษฐกิจหมู่บ้านในอดีต*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- _____. (2529). *บ้านกับเมือง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์น.
- _____. (2544). *จากประวัติศาสตร์หมู่บ้านสู่ทฤษฎีสองระบบ*. สุรินทร์: สถาบันราชภัฏสุรินทร์.
- _____. (2547). *ความเป็นมาและสาระสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

³ ความสนใจต่อผู้กระทำการทางการเมืองเหมือนกัน แต่ทั้งสองสายมีมุมมองที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ คือ สายแรกมองว่าผู้กระทำการทางการเมืองมีความเฉื่อย เฉื่อยชาทางการเมือง สามารถชักจูงได้ง่าย ผ่านผลประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งผู้กระทำการทางการเมืองทำนองนี้ไม่ทำให้การเมืองพัฒนาไปได้ (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2536) ส่วนสายที่สอง ให้ความสำคัญต่อผู้กระทำการทางการเมืองที่สามารถต่อรองกับนักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลาย ผ่านการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในระนาบต่าง ๆ คนเหล่านี้เป็นผู้กระทำการทางการเมืองที่มากกว่าผลประโยชน์เฉพาะหน้า (Arghiros 2001; Walke 2012; Ockey 2004; Nishizaki 2011)

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553). *การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- ชัยวัฒน์ สุนทรสวัสดิ์. (2521). *การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกิจการป่าไม้ภาคเหนือของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2475*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยพงษ์ สำเนียง. (2551). *พลวัตการสร้างและการรับรู้ประวัติศาสตร์เมืองแพร่ 2445 - 2550*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2560ก). *พัฒนาการของกลุ่มทุนและเครือข่ายธุรกิจภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2446-ปัจจุบัน*. ใน ศุภการ สิริไพศาล และชัยพงษ์ สำเนียง. (บรรณาธิการ). *ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยในปริทรรศน์ประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โครงการความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยในปริทรรศน์ประวัติศาสตร์ (สกว.).
- _____. (2560ข). *พัฒนาการของกลุ่มทุนและเครือข่ายธุรกิจภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2446 - ปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: โครงการความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยในปริทรรศน์ประวัติศาสตร์ (สกว.).
- ชัยพงษ์ สำเนียง. (2561). *พัฒนาการกลุ่มทุนการเมืองภาคเหนือของประเทศไทย: การเปลี่ยนทุนเศรษฐกิจและวัฒนธรรมให้เป็นทุนการเมือง*. *วารสารพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 1(1), 1-53.
- ชัยพงษ์ สำเนียง. (2562). *พื้นที่การเมืองในชีวิตประจำวันและการต่อรองธรรมาภิบาลท้องถิ่น: กรณีศึกษาการจัดการทรัพยากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคเหนือ*. (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชูขวัญ ฤงเงิน, และสิริกร ไชยมา. (2542). *เมืองแพร่บ้านเรา*.แพร่: แพร่ไทย อุตสาหกรรมกราฟิก.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. (2523). *วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2394 - 2475*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2525). *พ่อค้าวัวตัว: ผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ. 2398 - 2503)*. เชียงใหม่: วิทยาลัยครูเชียงใหม่.
- _____. (2549). *พ่อค้าเรือหางแมลงป่องนายฮ้อยหลวงลุ่มแม่น้ำปิง (พ.ศ. 1839 - 2504)*. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น.
- เดลินิวส์. (2559). *สุกิจ นิมมานเหมินทร์: หัวหน้าพรรคสหภูมิ*. สืบค้นจาก <http://www.dailynews.co.th/article/370345>
- เดอะพีเพิล. (2562). *ณรงค์ วงศ์วรรณ บารมีไม่ถึง "ดวงดาว"*. สืบค้นจาก <https://thepeople.co/narong-wongwan-phrae-province/>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562). *ส.ส.โหวตให้เขา 235 เสียง เปิดประวัติ "สมพงษ์ อมรวิวัฒน์" จากพรรคเพื่อไทย*. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/1575780>
- ธวัช คำธิตา. (2541). *กลยุทธ์และแนวทางในการดำเนินงานทางการเมืองของนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. (ม.ป.ป.). *บุญเท่ง ทองสวัสดิ์*. สืบค้นจาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php/>

นิติ ภาวรัตน์. (2558). *เรื่องเล่าเมืองใต้: พลวัตของเมืองชายแดนไทย-พม่า*. เชียงใหม่: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประวิทย์ นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์. สืบค้นจาก <https://www.ryt9.com/s/refb/200543> 2529

ประเทือง นรินทรากุล ณ อยุธยา. (2537). *การจัดการที่ดินภายใต้ระบบการเกษตรแบบมีพันธสัญญา: ศึกษากรณีเกษตรกรผู้ปลูกพืชพาสปาริมเขตกิ่งอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปลาย่อ ชนชนนท์. (2530). *นายทุนพ่อค้ากับการก่อและขยายตัวของระบบทุนนิยมในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2464-2523*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ. (2549). *การต่อสู้ของทุนไทย (เล่ม 1-2)*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคีต พิริยะรังสรรค์, บรรณาธิการ. (2535). *รัฐ ทุน เจ้าพ่อท้องถิ่นกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิปริตริช เอแบรท.

ผู้จัดการ. (2529, ตุลาคม). *ฝ่ายค้านคุณภาพและความแค้น*. สืบค้นจาก <http://info.gotomanager.com/news/printnews.aspx?id=9301>

_____. (2551). *โค้งสุดท้ายศึก“อบจ.เชียงใหม่” ถล่มกันและ“เจ้าหนู” ขึ้นป้ายโจมตีคู่แข่งทั่วเมือง*. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/local/detail/9510000052674>

ฝ่ายเศรษฐกิจการขนส่งและสื่อสาร. (ม.ป.ป.). *รายงานการศึกษาเรื่อง รูปแบบการเคลื่อนย้ายและค่าใช้จ่ายในการขนส่งไปยาสูบ*. กองเศรษฐกิจและคมนาคม สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม. อุดสาเนา, 27-28.

พรณี บัวเล็ก. (2545). *ลักษณะของ นายทุนไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457 - 2482: บทเรียนจากความรุ่งโรจน์สู่โศกนาฏกรรม*. กรุงเทพฯ: พันธกิจ.

_____. (2543). *พัฒนาการทุนนิยมในประเทศไทย พัฒนาการทุนนิยมในประเทศไทย. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 19-20(1), 9-39.*

พัฒน์ ผาทอง. (2542). *ชีวประวัติ อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพนายพัฒน์ ผาทอง ณ สุสานป่าช้าจีน อ.เมือง จ.แพร่ ในวันเสาร์ที่ 12 มิถุนายน 2542*.

ไพโรจน์ จันทรานิ, และครรชิต อารังรัตนฤทธิ์. (2530). *เชียงใหม่กึ่งศตวรรษ กงเกวียนกำเกวียน. นิตยสารผู้จัดการ*. สืบค้นจาก <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=2578>

ภูษงค์ กันทาธรรม. (ม.ป.ป.). *รักชาติแรงกล้านายทอง*. สืบค้นจาก http://www.muangkhai.ac.th/data_55757

รักฎา เมธีโกคพงษ์. (2560). *นักการเมืองถิ่นจังหวัดลำพูน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

_____. (2546). *หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

รักฎา เมธีโกคพงษ์, และวีระ เลิศสมพร. (2551). *นักการเมืองถิ่นจังหวัดเชียงใหม่*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

วศิน ปัญญาวุฒะกุล. (2542). *การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในล้านนา กับการก่อตัวของสำนักท้องถิ่น พ.ศ. 2459-2480*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วีระ เลิศสมพร. (2553). *นักการเมืองถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- เวียงรัฐ เนติโพธิ์. (2552). *ทุนเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: Openbooks.
- ศิลปวัฒนธรรม. (2562). “บุญแห่ง ทองสวัสดิ์” ส.ส.ไร้พ่ายชนะรวดทุกสมัย ทำอย่างไรถึงเป็น
ผู้แทนราษฎรนานสุดในไทย. สืบค้นจาก https://www.silpa-mag.com/history/article_29691
- สิทธิโชค กลางคุลานนท์. (2552). *พัฒนาการและบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สิริวรรณ สิริวนิชย์. (2552). ยุทธศาสตร์ของชาวบ้านในการพัฒนาเกษตรกรรมและการใช้ที่ดิน:
กรณีศึกษาบ้านศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน. *สังคมศาสตร์*, 21(1).
- สิริลักษณ์ (ศักดิ์เกรียงไกร) สัมภาษณ์. (2552). *ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย*
(พ.ศ.2398-2453 (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- แสน วงศ์วรรณ. (2526). *ชีวประวัติ*. ในอนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพนายแสน วงศ์วรรณ วันเสาร์
ที่ 5 พฤศจิกายน 2526 ณ ฌาปนสถานประตุมาน เทศบาลเมืองแพร่ จ.แพร่.
- อมรา พงศาพิชญ์, และปรีชา คุวินทร์พันธุ์, บรรณาธิการ. (2539). *ระบบอุปถัมภ์*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อคิน รพีพัฒน์. (2527). *สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2416* (ประกายทอง
สิริสุข, พรรณี ฉัตรพลรักษ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มูลนิธิตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- อนุ เนินหาด. (2556). *ชะปะเรื่อเก้ว*. หนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ออนไลน์. สืบค้นจาก
<http://muslimchiangmai.net/index.php?topic=9891.0>
- อโณทัย วัฒนาพร. (2558). *นักการเมืองถิ่นจังหวัดลำปาง*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2533). วัฒนธรรมพ่อเลี้ยง: เลี้ยงใครใครเลี้ยง. *สมุดสังคมศาสตร์*, 12(3-4),
152-174.
- โอเคเนชั่น (Oknation). (2554). สืบค้นจาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/vihokradio/2011/03/04/entry-1>
- Anek Laothamatas. (1992). *Business associations and the new political economy of Thailand : from bureaucratic polity to liberal corporatism*. Westview Press.
- Bourdieu, P. (1997). ‘The Forms of Capital’ in Halsey. A.H., H. Lauder, P. Brown and A.S. Wells (eds). *Education: Culture, Economy, Society*. Oxford: Oxford University Press.
- _____. (1998). *Practical Reason: On the Theory of Action*. Cambridge. U.K.: Polity Press.
- Nishizaki, Yoshinori. (2011). *Political Authority and Provincial Identity in Thailand The Making of Banham - buri*. Ithaca, N.Y.: Southeast Asia Program Publications, Southeast Asia Program, Cornell University.

- Niti Pawakapan. (2003). Traders, kinsmen and trading counterparts: the rise of local politicians in north-western Thailand. *The Australian Journal of Anthropology* 14(3), 365-382.
- Ockey, James. (2004). *Making democracy: leadership, class, gender, and political participation in Thailand*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Suehiro, Akira. (1989). *Capital Accumulation in Thailand, 1855-1985*. Tokyo: The Centre for East Asian Cultural Studies.
- Turton, Andrew. (1976). Northern Thai Peasant Society: Twentieth Century Transformations in Political and Rural Structures. *The Journal of Peasant Studies*, 3(3), 267-298.
- Van Roy, E. (1965). *Economic frontiers: a study of economies in the hills of north Thailand*. Ph. D. University of Texas.
- Walker, Andrew. (2012). *Thailand's political peasants: power in the modern rural economy* Madison. Wis.: University of Wisconsin Press.